

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

Ἀρχισυντάκτης: **ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ**

Εισαγγελέας παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις Ἐφέταις,
Ἐφηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΤΟΜΟΣ 5ος — 9

ΕΤΟΣ 5ον

(1877 — 78) 79

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἡ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ, ΟΔΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ 74.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΟΠΑΡΑΓΩΓΗ.

Σημαντικώτατον αποτελεί θέμα ἐν τῇ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένη βιομηχανία ἡ πρόοδος τῆς παραγωγῆς τοῦ κινουῦντος αὐτὴν γαϊάνθρακος. Ἀπὸ τῶν χωρῶν ἐκεῖνων, ἐν αἷς ἡ φύσις ὑπῆρξε γενναία εἰς τοιοῦτου εἴδους προμηθείας, μέχρι τῶν ἀτυχέστερον προικισθειῶν, ἀπανταχοῦ ἡ ἔντασις ἢ ἡ ἔκπτωσις τῆς καθόλου γαϊανθρακοπαραγωγῆς ἀνάγεται εἰς τὰς περαιτέρω μηχανικὰς τῆς ἀνθρωπότητος τύχας, αἵτινες ἐπὶ τοῦ πυρὸς πρὸ πάντων ἔστησαν τὸν ἑαυτῶν θρόνον.

Ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἀνθρακοφόρων γαιῶν ἡ σπουδαιότατη ἀπαντᾶται κατὰ τὸ Ἠνωμένον βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ K. Carnall, κατὰ τὸ ἔτος 1857 διεμοιρίζετο ἡ παγκόσμιος γαϊανθρακοπαραγωγή ὡς ἑξῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ἐπικράτεια	Τόνοι	Ἐπικράτεια	Τόνοι
Ἄγγλια	67,500,000	Γαλλία	7,500,000
Ἡν. Πολιτεῖαι	45,000,000	Ἀυστρία	2,500,000
Πρωσσία	12,500,000	Σαξωνία	4,500,000
Βέλγιον	8,800,000	Διάφοροι	9,700,000

Ὅλον 125,000,000 τόνοι.

Ἐπομένως πλέον τοῦ ἡμίσεως τῆς ὀλικῆς παραγωγῆς ἀνήκει εἰς τὴν Ἄγγλιαν, τῆς ὁποίας τὰ ἀνθρακωρυχεῖα ὠνομάσθησαν μαῦρα: Ἴν δὲ αἱ ἀπὸ μεταφορικῆς τινος

τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ ἀναλογίας πρὸς τὰς περιφερήμους ἐν τῇ Ἰνδικῇ κτήσεις του.

Διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν καθόλου βιομηχανίαν ἡ Ἀγγλία ἀποτελεῖ γενικὴν, τρόπον τινα, ἀποθήκην τῆς ἀνθρακικῆς θερμότητος. Ἐὰν ἄλλαι χώραι ἐπροικίσθησαν ἀρθονώτερον ἀπὸ θερμότητος ἡλιακῆς, μέχρις οὗ αὕτη ἐκβιομηχανισθῆ, τίς οἶδε, μίαν ἡμέραν, τὸ Ἀγγλικὸν πλεονέκτημα πάντως θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν οἰκονομικὸν δρόμον του. Διότι, καθὼς εἶπε τις, «ὁ ἀνθραξ καὶ ὁ σίδηρος κατέστησαν τὴν Ἀγγλίαν ὅ,τι εἶναι.» Ἰνα δώσω γενικὴν ἐννοίαν περὶ τῆς σημασίας τοῦ πρώτου φυσικοῦ τῆς χώρας ταύτης προϊόντος, ἀρκεῖ ἡ πληροφορία τῆς κατὰ τὸ 1870 διορισθείσης ἐρευνητικῆς ἐπιτροπῆς, ὑπολογισάσης τὸ εἰς γαιάνθρακα ἀποταμίευμα μιᾶς μόνης ἐπαρχίας, τῆς Οὐαλλίας, εἰς $32 \frac{1}{2}$ δελιούνια τόνων.

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος Ἀγγλικὴ γαιανθρακοπαραγωγή συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν σύγχρονον τεραστίαν τῶ ὄντι βιομηχανικῆν τῆς χώρας ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποίαν λίαν ἐνδεικτικῶς παρακολουθεῖ ἡ ἐπομένη κατὰ τὰ διάφορα ἐν τῷ μεταξὺ ἔτη πρόοδος :

Ἔτη	Τόνοι	Ἔτη	Τόνοι.
1801	13,600,000	1854	64,964,400
1835	26,600,000	1864	92,787,873
1839	31,024,447	1869	107,427,557
1845	34,255,000	1871	117,352,028
1848	34,754,750	1875	131,867,105

Ἐνῶ κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν ἡ ἐνιαύσιος παραγωγή ἔχει τι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἤρεμον, ἐν τῇ δευτέρᾳ πενταετίᾳ, κατὰ τὸ δεύτερον τοῦ αἰῶνος ἡμισυ, διπλασιάζεται καὶ τετραπλασιάζεται, αὐξανομένη κατὰ δεκάδας ἐκατομμυρίων.

Ἐν γένει ἡ καλλιέργεια τοῦ Ἀγγλικοῦ γαιάνθρακος, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῶν χρησιμευόντων εἰς αὐτὴν φρεάτων,

παριστᾶ τοὺς ἐξῆς ἀριθμούς : τῷ 1854, φρέατα 2,241· τῷ 1864, φρέ. 3,195 (αὐξήσις κατὰ 754)· τῷ 1869, φρέ. 2,819 (ἐλάττωσις κατὰ 376)· τῷ 1871, φρέ. 2,835 (αὐξήσις κατὰ 14)· τῷ 1875 φρέ. 3,933 (αὐξήσις κατὰ 1048). Ἡ τελευταία τῶν φρεάτων αὐξήσις εἶναι προϊόν τῆς ἐν ἔτει 1872 ἀνορθωτικῆς, ἢ καθὼς τὴν ἀποκαλοῦσιν οἱ Ἀγγλοὶ ἀνορθωτικῆς, κατὰ συνέπειαν τῆς ὁποίας ἐδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ γαιάνθρακος μείζων ἐντασις. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἕκαστον φρέαρ ὑπολογίζεται δαπάνη ἀπὸ 1,000 μέχρις 100,000 λιρ. στ., ἐὰν λάβωμεν ὡς μέσον ὄρον 50 χιλ. λιρ. στ. καθ' ἕκαστον νέον φρέαρ, ἰδοὺ ὅτι διὰ τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1872 καὶ 1875 αὐξήσιν κατὰ 1048 φρέατα ἐδαπανήθησαν $52 \frac{1}{2}$ ἑκατομ. λ. στ. ἤτοι πλέον τοῦ $4 \frac{1}{10}$ δελιουίνου νέων δραχμῶν.

Κατὰ πόσον ἡ κολοσιαία αὕτη δαπάνη ἀναλογεῖ πρὸς τὸ τελικὸν πόρισμα τῆς Ἀγγλικῆς γαιανθρακωρυχείας, εἶναι ἔργον τοῦ, πρὸς καλλιέργειαν 3,933 φρεάτων, βιομηχανικοῦ συμφέροντος ἵνα ἐξετάσῃ. Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ἐπὶ 185 φρεάτων μόλις ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1871 καὶ 1875 αὐξήσις κατὰ 426,754 τόνους γαιανθράκων, καὶ ὅτι μάλιστα 141 φρέατα, μεταξὺ τῶν εἰρημένων ἐτῶν, ὑπέπεσαν εἰς τὴν σπουδαίαν ἐλάττωσιν 2,402,453 τόνων. Τοιοῦτοτρόπως τὸ δωδέκατον σχεδὸν τῶν καλλιεργουμένων ἐν Ἀγγλίᾳ γαιανθρακωρυχείων στρέφεται περὶ τὴν στασιμότητα καὶ ὀπισθοδρόμησιν. Οἱ ὄροι λοιπὸν τῆς βιομηχανικῆς καλλιέργειας ἔχουσιν ἀπαραίτητον ἀπαραίτητον. Οὐδ' ἐπ' ἀπειρον δύναται τις νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐλαστικότητα αὐτῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος ἡ ἐπομένη περὶ τὸν προβιβασμὸν τῆς Ἀγγλικῆς γαιανθρακοπαραγωγῆς κίνησις, διότι τὸ ἀπέναντι τοῦ 1854 πλεόνασμα αὐτῆς ἐν ἔτει 1864 κατὰ 28 ἑκατομ. τόνων, καταπίπτει ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1869 εἰς 13 ἑκατομ. τόνων, καὶ ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1871 εἰς 10 ἑκατομ. τόνων, ἀνασηκωθὲν δὲ ἀπὸ τοῦ 1871 μέχρι τοῦ

1875 εἰς $14 \frac{1}{2}$ ἑκατομ. τόνων διὰ τῆς προσθήκης 1048 φρεάτων, πρέπει νὰ παρατεθῇ ἀπέναντι τοῦ ἐξ 28 ἑκατομ. πλεονάσματος τοῦ 1864, κατορθωθέντος διὰ τῆς προσθήκης μόνον 754 φρεάτων.

Ἐὰν πρὸς τὰ ἀνωτέρω συνδυάσωμεν τὴν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, σταθερότητα τῶν ὑψωμένων ἡμερομισθίων, τὰ γενικὰ βάρη εἰς φόρους κλπ. τῆς ἀνθρακοκαλλιεργείας, καὶ τὴν προϊούσαν πάντοτε εἰς γαϊάνθρακας ζήτησιν, οὐδαμῶς παράδοξον ἂν εἰς προσεχῆ τινα βιομηχανικὴν περίοδον ἐπαναληφθῇ ἢ προσημειωθεῖσα ἀνθρακοδεΐα τοῦ 1872.

ΠΕΡΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διὰ τρόπου γενικοῦ, ὅτι τὸ κεφάλαιον εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπισωρεύσεως. Εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀξιῶν τῶν προαφαιρεθεισῶν ἐκ τῆς ἀπαραγώγου καταναλώσεως καὶ τῶν κληροδοτηθεισῶν παρὰ τοῦ παρελθόντος εἰς τὸ παρόν.

Ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς, ἀκριβῆς ἐν τῇ γενικῇ αὐτοῦ ἐκφράσει καὶ δυνάμενος νὰ ἐπαρκῇ, εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν δοθέντα ὑπὸ τοῦ *J. B. Say* ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ. «Τὸ κεφάλαιον, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ, εἶναι ἐπισώρευσις τις ἀξιῶν ἀφαιρεθεισῶν ἐκ τῆς ἀπαραγώγου καταναλώσεως»· διαφέρει ὅμως κατὰ τι, ἂν οὐχὶ κατ' οὐσίαν, τοῦλάχιστον κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ὁποίων περιλαμβάνει ἀντικειμένων, ἀπὸ τὸν δοθέντα ὑπὸ τινων ἄλλων οἰκονομολόγων, καὶ, ἐν τισι περιπτώσεσιν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ *J. B. Say*.

Τῆς λέξεως κεφαλαίου ἐγένετο συνεχῶς χρῆσις ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ, ὡς ἐν τῷ κόσμῳ, ὑπὸ πολλὰς ση-

μασίας. Ἄλλ' ἡ ἀνάγκη τῆς ἀκριβολογίας, ἐν ἐπιστήμῃ διατεινομένη ὅτι εἶναι ἀκριβῆς, ἠνάγκασε τοὺς οἰκονομολόγους νὰ δώσωσιν εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν σημασίαν καθαρωτέραν, χωρὶς ὅμως ν' ἀποδιώξωσι καθ' ὀλοκληρίαν τὴν ποικιλίαν τῶν σημασιῶν, τῶν ἐπιβαλλομένων ποτὲ μὲν ὑπὸ τῆς τυραννίας τῆς χρήσεως, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς ποικιλίας τῶν ἀπόψεων, καὶ ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ ἀνεπαρκοῦς κοινοῦ ὀνοματολογίου.

Ὅποτε γίνεται λόγος περὶ τῆς περιουσίας ἀνθρώπου τινος, τῆς λέξεως κεφαλαίου γίνεται σχεδὸν πάντοτε χρῆσις κατ' ἀντίθεσιν τῆς λέξεως εἰσοδήματος. Συμπεριλαμβάνει δὲ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀδιακρίτως ἀπάσας τὰς ἀξίας τὰς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τούτου κατεχομένας, πλὴν ἐκείνων τὰς ὁποίας καταναλίσκει ἢ δύναται νὰ καταναλίσκη ἐτησίως διὰ τὰς ἀνάγκας του.

Τῆς λέξεως κεφαλαίου γίνεται ἐπίσης ἐνίοτε χρῆσις, προκειμένου δανείου τινὸς, κατ' ἀντίθεσιν τῆς λέξεως τόκου. Τὸ κεφάλαιον εἶναι ἡ δανεισθεῖσα ποσότης ἢ ἀξία, ὡς ὁ τόκος εἶναι ὁ ἐτήσιος φόρος ὁ πληρωνόμενος ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ διαλέκτῳ, ἐν τῇ ἀληθῶς οἰκονομολογικῇ διαλέκτῳ, χωρὶς ν' ἀπολέση ἀπολύτως τὴν συνήθη αὐτῆς σημασίαν, ἡ λέξις κεφάλαιον ἔχει πάντοτε σημασίαν εὐρυτέραν, δεικνύει κοινῶς τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν, δι' ὧν ἡ κοινωνία ἐπλουτίσθη διὰ τῶν προγενεστέρων ἐργασιῶν τῆς, δυνάμει τῆς ἐπισωρεύσεως καὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ποιήσῃ χρῆσιν ἐν ταῖς μελλούσαις ἐργασίαις τῆς. Πρέπει μ' ὄλον τοῦτο νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ σημασία τῆς λέξεως αὐτῆς διαφέρει μεταξὺ ἐνὸς καὶ ἄλλου οἰκονομολόγου, καθότι, καὶ τοι περιστρεφομένη ἐπὶ βάσει κοινῶν ἰδεῶν, ἔχει ποτὲ μὲν ἕκτασιν μᾶλλον περιωρισμένην, ποτὲ δὲ εὐρυτέραν.

Ἐξαιρουμένων συγγραφέων τινῶν, αἵτινες δὲν ἀποτελοῦσιν ἀθνητίαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὅλοι οἱ οἰκονομολόγοι

συμφωνοῦσι νὰ μὴ συμπεριλαμβάνωσιν εἰς τὴν λέξιν κεφάλαιον τὴν γῆν, οὔτε τὰ ὄργανα τὰ δοθέντα ὑπὸ τῆς φύσεως, ἀλλὰ μόνον τὰς ἀξίας τὰς δημιουργηθείσας ὑπὸ ἀνθρωπίνης χειρὸς καὶ προεπισωρευθείσας. Οὕτω, ποιοῦντες λόγον περὶ τῶν μεγάλων δραστήρων τῆς παραγωγῆς, ἀριθμοῦσι πάντοτε τρεῖς, ἐντελῶς ἀπ' ἀλλήλων διαστελλομένους, τὴν γῆν, τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν ἐργασίαν, χωρίζοντες οὕτω καθαρῶς τὴν γῆν, ἢ τὸ ἀρχικὸν κτῆμα τὸ δοθὲν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν προϊόντων τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διαδοχικῶς εἰς αὐτὸ προστεθέντων διὰ τῶν προγενεστέρων ἐργασιῶν του καὶ ὑπ' αὐτῶν δεικνυομένων διὰ τῆς λέξεως κεφάλαιον.

Ἄλλὰ τὸ κεφάλαιον συμπεριλαμβάνει ὅλας τὰς ἀξίας τὰς προπαραχθείσας διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἢ μόνον τὰς εἰδικῶς ἐφαρμοζομένας εἰς τὴν παραγωγὴν; Ἐνταῦθα ἄρχεται ἡ διαφωνία. Διὰ τοὺς μὲν, πᾶν προϊόν ἐπισωρευθὲν εἶναι κεφάλαιον, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦ ἡ φύσις καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ, καὶ αὐτὰ εἰσέτι τὰ ἐναποταμιευθέντα διὰ τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀντικείμενα. Διὰ τοὺς δὲ, μόνον τὰ ἀντικείμενα τὰ εὐθέως προωρισθέντα διὰ τὴν παραγωγὴν ἀποτελοῦν μέρος τοῦ κεφαλαίου, τοιαῦτα δὲ εἰσὶν αἱ πρῶται ὕλαι, τὰ ἐργαλεῖα αἱ πρὸς ἐκμετάλλευσιν οἰκοδομαὶ κτλ.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐστὶν ὅτι δι' ἅπαντας τοὺς οἰκονομολόγους, ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἢ τῆς παραγωγῆς ἰδέα συνδέεται ἀναποσπᾶστως μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ κεφαλαίου. Ὅσον μεγάλη καὶ ἂν φαίνεται ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφωνία, ἅπαντες ἐννοοῦσι τὸ κεφάλαιον οὐ μόνον ὡς πλοῦτον ὄν ἐκτήσατο ἢ κοινωνία διὰ τῶν προγενεστέρων ἐργασιῶν τῆς καὶ διὰ τῶν οἰκονομιῶν τῆς, ἀλλὰ προσέτι ὡς μοχλὸν μέλλοντα ν' αὐξήσῃ τὴν ἐνέργειαν, τὴν δύναμιν, τὴν γονιμότητα τῶν μελλουσῶν ἐργασιῶν τῆς. Ἐν τούτοις τὴν παραγωγικὴν αὐτὴν δύναμιν τὴν ἐκτείνουσι μᾶλλον ἢ ἥτον μακρὰν. Οἱ μὲν τὴν ἀποδίδουσιν εἰς πάντα ἀπο-

κτηθέντα πλοῦτον καὶ εἰς αὐτὰ εἰσέτι τὰ πρὸς ἄμεσον ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀποταμιευθέντα πράγματα, θεωροῦντες αὐτὸν ποτὲ μὲν ὡς ἀναγκαῖον ἀποταμίευμα ὅπως εὐκολύνωσι τὰς περαιτέρω ἐργασίας, ποτὲ δὲ ὡς παραγωγὸν ὠφελείας ἢ τέρψεως. Οἱ δὲ ἀναγνωρίζουσι τὴν παραγωγικὴν ταύτην δύναμιν εἰς τὰ κυρίως λεγόμενα ἐργαλεῖα τῆς ἐργασίας, ἀποκλειομένων τῶν διὰ τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν προωρισμένων πραγμάτων.

Μ' ὄλον ὅτι αἱ διαφωναί αὗται ὑφίστανται μᾶλλον κατὰ τὸ φαινόμενον παρὰ ἐν τῇ πραγματικότητι των, κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον καθ' ὅσον περιστρέφονται μᾶλλον εἰς λέξεις παρὰ εἰς πράγματα, χωρὶς ν' ἀλλοιωθῶσιν ἐπαισθητῶς τὰ τελικὰ συμπεράσματα, μ' ὄλον τοῦτο, ἐπειδὴ τείνουσιν εἰς τὸ νὰ ρίψωσιν ἀβεβαιότητά τινα ἐν ταῖς ἰδέαις, ταραχὴν τινα ἐν τοῖς ὀρισμοῖς, θέλομεν πειραθῆ, τὸ ἐν ἡμῖν, νὰ ἄρωμεν αὐτὰς ἐκ τοῦ μέσου, ἢ τοῦλάχιστον νὰ δείξωμεν τὴν πραγματικὴν αὐτῶν αἰτίαν ἐκ τοῦ ἀνεπαρκοῦς τῆς γλώσσης, ἧς κατ' ἀνάγκην γίνεται χρῆσις. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων μερῶν τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, θέλομεν πραγματευθῆ αὐτὸ μεθ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς, βασιζόμενοι πάντοτε, καθόσον γίνεῖ ἀνάγκη, ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τῶν ἐπισημοτέρων οἰκονομολόγων.

Α'.—Τὶ ἐστὶ κεφάλαιον, ἐκ τίνων σύγκριται πραγμαμάτων.

Ὡς πρὸ ὀλίγου εἶδομεν, ὑπάρχουσι δύο τρόποι ὅλως διαφορετικοὶ τοῦ ὀρίζειν τὸ κεφάλαιον. Ὁ μὲν περιλαμβάνει ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὴν ἀπάσας τὰς ἐπισωρευθείσας ἀξίας. Ὁ δὲ περιλαμβάνει ἀποκλειστικῶς τὰς ἀξίας ἐκεῖνας τὰς εὐθέως προωρισμένας διὰ τὴν παραγωγὴν, ὡς τὰς πρῶτας ὕλας, τὰ ἐργαλεῖα, τὰς διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἐκμεταλλεύσεις εἰδικῶς προσδιωρισμένας οἰκοδομάς, κλπ. Μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν γνωμῶν ὑπάρχουσι ἐνίοτε διάμεσοι ἀλλὰ τὰς λαμβάνομεν ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἐκφράσει των διὰ

νά σταθμίσωμεν καλλίτερον τὴν ἀξίαν μιᾶς ἐκάστης αὐτῶν.

Μεταξὺ τῶν Γάλλων οἰκονομολόγων ἡ διαφωνία αὕτη ἐκδηλοῦται πρὸ πάντων παρὰ τοῖς *J. B. Say* καὶ *Rossi*. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἀγγλῶν οἰκονομολόγων παρατηρεῖται, ἐπίσης τοῦλάχιστον ἰσχυρὰ, παρὰ τοῖς *Adam Smith* καὶ *Malthus* ἄφ' ἑνός, καὶ τῷ *Mac Culloch* ἄφ' ἑτέρου.

Ὁ *J. Garnier*, ὅστις ἐν τοῖς στοιχείοις του περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐσυνόψισε πολλάκις τὰς γνώμας τῶν μᾶλλον διακεκριμένων οἰκονομολόγων, συνοψίζει ἐπίσης, ὡς πρὸς τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἀντικείμενον, τὰς διεστώσας γνώμας τοῦ *J. B. Say* καὶ τοῦ *Rossi*, λέγει δὲ, ὁμιλῶν περὶ τοῦ τελευταίου τούτου, «κατὰ τὸν οἰκονομολόγον αὐτὸν πρέπει νὰ ὀρίζωμεν τὸ κεφάλαιον; π ρ ο ῖ ὄ ν ἄ πο τ α μ ι ε υ θ ἐ ν π ρ ο ω ρ ι σ μ ἔ ν ο ν διὰ τὴν παραγωγὴν. Ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς συμπεριλαμβάνει τρεῖς ἰδέας: τὴν τοῦ προϊόντος, τὴν τοῦ ἀποταμιεύματος καὶ τὴν τῆς παραγωγῆς. Ὁ *J. B. Say* εἰσήγαγε πολλάκις ἐν τῷ ὀρισμῷ αὐτοῦ μόνως τὰς δύο πρώτας· διὰ τῆς λέξεως κεφαλαίου ἠννόει τὴν ἀπλήν ἐπισώρευσιν τῶν προϊόντων. Ὁ δὲ *Rossi*, ἵνα καλῶς ἐξηγήσῃ τὸν στοχασμὸν του, ἀναλύει τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀγρίου ὅστις, ἀφοῦ ἐφύνευσε ζῶον τι, διαιρεῖ αὐτὸ εἰς τρία μέρη· ἐν τῷ ὁποίῳ τρώγει, ἕτερον τὸ ὁποῖον φυλάττει διὰ τὴν ἐπαύριον, καὶ ἄλλο τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ποιήσῃ χρῆσιν ἐν τῷ κυνηγίῳ· τὰ τοῦ ζώου κέρατα, ἐν παραδείγματι, τὰ ὅποια θέλουν εἶσθαι ἐργαλεῖον ἐργασίας, ἐργαλεῖον παραγωγῆς, κεφάλαιον τέλος. Κατὰ τὸν *Rossi* ἡ οἰκονομία διὰ τὴν ἐπαύριον δὲν εἶναι κεφάλαιον, διότι ἄλλως δύναται νὰ εἴπῃ τις ἐπίσης ὅτι ὁ μύρμηξ κεφαλαιοποιεῖ.»

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ διαφωνία τῶν γνωμῶν ἡ ἐκδηλουμένη ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν δύο αὐτῶν οἰκονομολόγων. Ἐκδηλοῦται μάλιστα ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι ἰσχυρότερον ἄφ' ὅσον φαίνεται ἐγκαῦθα, διότι ὁ *J. B. Say*, μ' ὅ-

λον ὅτι δὲν τὸ ἐπαναλαμβάνει πάντοτε, καὶ μ' ὅλον ὅτι τὴν ἰδέαν τοῦ κεφαλαίου συνδέει ἐπίσης μὲ τὴν τῆς παραγωγῆς, συμπεριλαμβάνει ἀναμφισβητήτως ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς καταναλώσεως, τὰ ὅποια ὁ *Rossi* ἀποκλείει, διὰ τρόπον ἐπίσης ἀναμφισβητήτου, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Τίς ἔχει δίκαιον; τίς ἔχει ἄδικον; ποῖαν τῶν δύο τούτων γνωμῶν ὀφείλομεν νὰ προτιμήσωμεν;

Εἶναι ὠφέλιμον, εἶναι σχεδὸν ἀναγκαῖον ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ, διὰ τὴν ἐκθεσιν καὶ τὴν ἀπόδειξιν τινῶν ἐκ τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τῆς ἐπιστήμης, νὰ ἔχωμεν λέξιν τινὰ δεικνύουσαν καὶ συμπεριλαμβάνουσαν, διὰ τρόπον γενικοῦ, τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν, τὰς ὁποίας τὸ παρελθὸν ἐκληροδότησεν εἰς τὸ παρὸν, αἵτινες εἰσὶν ὁ καρπὸς προγενεστέρων ἐργασιῶν, τῆς οἰκονομίας, τῆς ἐπισωρεύσεως, καὶ αἵτινες προσθέτουσι τί εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῇ ἀρχῇ, ὁ ἄνθρωπος εὕρισκεται μόνος, μετὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων του, ἀπέναντι τῆς κτηνώδους φύσεως. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἡ ὑπαρξίς του εἶναι πολὺ ἀβεβαία, ἡ ἐνέργειά του ἐπὶ τῆς φύσεως λίαν ἀσθενής, ἡ παραγωγικὴ δύναμίς του καθ' ὑπερβολὴν περιορισμένη. Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, χάρις τῇ ἰδιαιτέρᾳ προνοητικότητι μεθ' ἧς εἶναι πεπροικισμένος, κατασκευάζει ἐργαλεῖα κατάλληλα νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν του, κτίζει κατοικίας προσφυλαττούσας αὐτὸν ἐκ τῆς δυσκρασίας τοῦ ἀέρος, παρασκευάζει εἰς ἑαυτὸν ἐπισιτισμοὺς, ἀποταμιεύματα δι' ὧν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ ἐνασχολῆται εἰς ἐργασίας μᾶλλον ἐκτεταμένας, μᾶλλον ἐξασφαλιζούσας αὐτῷ τὸ ἐπαύριον. Ἐνὶ λόγῳ καθωραίζει τὴν γῆν διὰ τὴν χρῆσιν του, ἐνῶ συγχρόνως αὐξάνει καθεκάστην τὰ μέσα, τὰ ὅποια εἶχε πρὸς ἐκμετάλλευσιν αὐτῆς. Αἱ ἀξίαι δι' ὧν περιτοχίζεται οὕτω πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς του παρίστανται ὑπὸ χίλια διάφορα σχήματα καὶ ἐφαρμόζονται εἰς ἀνάγκας ἀπείρως ποικιλοῦσας. Αἱ ἀξίαι αὗται εἰσὶν ὄρ-

γανα, εργαλεία, οικήματα, οικοδομαί πρὸς ἐκμετάλλευσιν, οικιακά ζῶα, σπόροι, ἐνδύματα, ζωοτροφία παντὸς εἶδους· ἀλλ' ἅπασαι ἔχουσι χαρακτῆρα τινὰ κοινὸν, ἐκείνον τοῦ ἀνυψῶναι τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξασφαλίζει τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῆς φύσεως. Λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἄπειρον σύνολον τῶν ἀξιών τὸ ὁποῖον προσθετόμενον, ὑπὸ χιλίας διαφόρους μορφάς, εἰς τὴν ἀρχικὴν κτῆσιν τοῦ ἀνθρώπου, αὐξάνει τὴν κτῆσιν αὐτὴν, τὴν πλουτίζει καὶ τὴν γονιμοποιεῖ, δίκαιον εἶναι νὰ δυνάμεθα νὰ τὸ δεικνύωμεν διὰ μιᾶς μόνης λέξεως, διακρίνοντες αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ κτήματος εἰς ὃ προστίθεται. Εἰς τοῦτο, ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ *J. B. Say* καὶ τῶν Γάλλων οἰκονομολόγων τῶν ἀκολουθησάντων τὸ παράδειγμά του, ἀφιερῶται ἡ λέξις **κεφάλαιον**.

Αὐτὴν τὴν εὐρείαν σημασίαν τὴν ὑπὸ τοῦ *J. B. Say* δοθεῖσαν εἰς τὴν λέξιν κεφάλαιον ὁ *Rossi* τὴν ἀπωθεῖ. Δὲν θέλει νὰ θεωρῇ ὡς κεφάλαιον εἰμὴ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν ἐπισωρευθεισῶν ἀξιών οὗ γίνεται χρῆσις πρὸς σχηματισμὸν τοῦ εισοδήματος. Ὡς πρὸς τοῦτο, συμφωνοῦμεν, προσεγγίζει πλεῖστον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ἀνεῦ ἀξίας. Νομίζει ὅτι οὕτω μένει πιστότερος εἰς τὸν ὅρισμόν καὶ τὰς κατατάξεις τὰς ὑπὸ τῶν Ἑγγλων οἰκονομολόγων παραδεχθείσας, τοῦ *Adam Smith*, τοῦ *Malthus* κλπ. Ἀλλὰ τέλος ἀρνούμενος νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν προσωνομίαν **κεφάλαιον** εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐπισωρευθεισῶν ἀξιών, ὁ *Rossi* ἔχει τοῦλάχιστον ἑτέραν τινὰ λέξιν πρὸς ἀντικατάστασιν; Ὁχι· ἐν τῷ ὀνοματολογίῳ του πᾶς ὁ σωρὸς αὐτὸς πλούτου προαποκτηθέντος δὲν ἔχει εἰδικὴν προσωνομίαν, οὔτε δύναται νὰ ὑποδειχθῇ εἰμὴ διὰ περιφράσεων. Ὁ λόγος οὗτος φαίνεται ἡμῖν ἀποχρῶν ὅπως ἀποφασίσωμεν. Τὸ ὀνοματολόγιον τοῦ *J. B. Say* φαίνεται προτιμότερον, ὡς μὴ ἐμπεριέχον τοῦλάχιστον χάσμα ἀνεπανόρθωτον.

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διὰ τοῦτο μετὰ τοῦ *Mac Culloch*

ὅτι αἱ ἐπισωρευθεῖσαι ἀξίαι ὀφείλουσι πάντοτε νὰ θεωρῶνται ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, ὅτι καμμία διάκρισις δὲν δύναται νὰ γίνῃ μεταξὺ τῶν ἐναποταμιευθεισῶν διὰ τὴν ἄμεσον πληρῶσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου ἢ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν του, τῶν φαντασιοκοπιῶν του, τῶν ἰδιοτροπιῶν του, καὶ τῶν εἰδικώτερον προωρισμένων εἰς νέαν παραγωγὴν, δηλαδή εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ εισοδήματος; Βεβαίως ὄχι. Τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι ἅπασαι αὐταὶ αἱ ἀξίαι εἰσὶν ἐπίσης παραγωγικαὶ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον, ἐστὶ προσβολὴ κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου βεβαιουμένου τὸ ἐναντίον. Ὁ *J. B. Say* ἔχει ἴσως ἐνίοτε τὸ ἀδίκον αὐτὸ, ἀλλ' ἀνήκει κυρίως εἰς τὸν *Mac Culloch*, ὅστις, ἐν τῇ ὑπερβολικῇ ἐπιθυμίᾳ του τοῦ θέσαι ἅπασας τὰς ἐπισωρευθείσας ἀξίας ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, θαίνει μέχρι τοῦ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι τὰ ἀντικείμενα πολιτελείας τὰ ὁποῖα δὲν εὐχαριστοῦσιν εἰμὴ τὴν ἐπίδειξιν τῶν πλουσίων, συνεισφέρουσιν, ὡς πᾶν ἄλλο ἀντικείμενον (τὰ γεωργικὰ εργαλεία ἐπὶ παραδείγματος) εἰς τὴν παραγωγὴν.

Ἀλλὰ διότι ἅπασαι αἱ ἀξίαι δὲν ὀφείλουσι νὰ συγχέωνται, δὲν ἔπεται ἀναγκαίως ἐκ τούτου ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς αὐτάς ἡ αὐτὴ προσωνομία, πρὸ πάντων ὅποτε δὲν ὑπάρχωσιν δύο ὀνόματα ἐπίσης κατάλληλα ὅπως ἐφαρμοσθῇ τὸ κατάλληλον εἰς ἐκάστην αὐτῶν ἰδιαιτέρως. Ἐπεται μόνον ἐκ τούτου ὅτι πρέπει νὰ διαιρῶνται, νὰ κατατάσσωνται τὰ κεφάλαια, νὰ διαστελλῶνται τὰ μὲν ἀπὸ τὰ δὲ, προσθετομένων εἰς τὴν γενικὴν καὶ κοινὴν προσωνομίαν ἐπιθέτων ἰδιαιτέρων δεικνυόντων τὴν διαφορὰν των. Νομίζετε ὅτι αἱ εἰδικῶς διὰ τὴν παραγωγὴν προωρισμέναι ἀξίαι διακρίνονται καλῶς ἀπὸ τὰς ἄλλας τὸ πιστεύομεν ἐπίσης, μ' ὅλον ὅτι φαίνεται ἡμῖν ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε εὐκολον νὰ γίνῃ ἡ διαστολὴ αὐτῆ. Λοιπὸν ὀνομάσατε τὰ κεφάλαια παραγωγικά, διὰ νὰ τὰ διαστελλετε ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα θέλετε ὀνομάσει ἀπλῶς, κεφάλαια. Ἄλλως τε, δι' εἰσδηποτε τρόπου καὶ ἂν ἐρμη-

νευθῆ ἢ λέξις, πρέπει πάντοτε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη κεφαλαίων καὶ νὰ τὰ κατατάξωμεν. Μόνον μίαν διαστολὴν περισσοτέραν θὰ ποιήσωμεν, διαστολὴν πρώτην καὶ γενικὴν ἣτις θέλει χρησιμεύσει ὡς ἀφετηρία δι' ὅλας τὰς ἄλλας. Τοιοῦτοτρόπως δὲν θέλει ὑπάρχει πλέον χάσμα ἐν τῷ οικονομολογικῷ ὀνοματολογίῳ, καὶ ὅλαι αἱ ἀνάγκαι τῆς ἐπιστήμης θέλουσι πληρωθῆ.

Β'.—Διαιρέσεις ἢ κατὰ τὰ ξίς τῶν κεφαλαίων.

Τὰ κεφάλαια δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν ἢ νὰ καταταχθῶσι κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει κανὼν ἀπόλυτος, οὔτε δυνάμενος νὰ κληθῆ ἀμετάβλητος. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ μὴ παραλειφθῆ κανὲν εἶδος παραγομένης ἀξίας, ἢ δὲ διαιρέσεις νὰ βαίνῃ ἀπὸ τοῦ γενικοῦ εἰς τὸ μερικόν·

Ὁ Adam Smith ἐποίησε κατάταξιν, ἣτις φαίνεται ἡμῖν ἀρκούντως εὐχάριστος, ἐπαναληφθεῖσαν σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλειοτέρων διαδόχων του. Οὗτος διαιρεῖ τὸ γενικὸν ἄθροισμα τῶν ἐπισωρευθεισῶν ἀξιῶν εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἀντικείμενα τὰ μὴ χρησιμεύοντα εἰμὴ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀνθρώπου· τὸ δεύτερον περιλαμβάνει τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων τὸ ἐργαζόμενον χωρὶς ν' ἀλλάσῃ θέσιν, καὶ τὸ ὅποιον ὀνομάζει πάγιον κεφάλαιον· τὸ τρίτον περιλαμβάνει τὸ ἕτερον ἐκεῖνο μέρος τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων, τὸ ὅποιον δὲν ἐργάζεται εἰμὴ μεταβαίνον ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην χεῖρα.

«Τὸ γενικὸν, λέγει, χρῆμα κοινωνίας ἢ τόπου τινὸς ἐστὶ τὸ αὐτὸ μὲ ἐκεῖνο ὅλων τῶν μελῶν του ἢ τῶν κατοίκων του, καὶ ἐπομένως διαιρεῖται φύσει εἰς τὰ αὐτὰ τρία μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν λειτουργίαν του.»

«Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐναποταμιεύεται διὰ τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ διακριτικὸς χαρακτήρ εἶναι νὰ μὴ παράγῃ οὔτε εἰσό-

δημα, οὔτε κέρδος· συνίσταται δὲ εἰς τὸ σύνολον τροφῶν, ἐνδυμάτων, ἐπίπλων κτλ. ἠγορασμένων ὑπὸ ἐκείνων οἵτινες τὰ καταναλίσκουσι καὶ τὰ ὅποια δὲν κατηναλώθησαν ὀλοκλήρως. Τὸ σύνολον οἰκιῶν αἵτινες, ἐν τινι τόπῳ, χρησιμεύουσι μόνον ὡς κατοικία ἀποτελεῖ μέρος τῆς πρώτης αὐτῆς μερίδος. Τὸ τεθὲν χρῆμα ἐν τινι οἰκίᾳ, ἐν ἣ ὀφείλει νὰ κατοικήσῃ ὁ ἰδιοκτήτης, παύει ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ν' ἀποτελῇ τὴν λειτουργίαν κεφαλαίου ἢ ν' ἀποδίδῃ εἰσόδημά τι εἰς τὸν κάτοχον· τοιαύτη οἰκία δὲν συνεισφέρει τελείως εἰς τὸ εἰσόδημα ἐκεῖνου ὅστις τὴν κατοικεῖ, καὶ, μ' ὅλον ὅτι τῷ εἶναι ἀναμφιβόλως λίαν ὠφέλιμος, εἶναι ὡς τὸ ἱματοφυλάκιόν του καὶ τὰ σκεύη, ἅτινα ἀποτελοῦσι μέρος τῆς δαπάνης του καὶ οὐχὶ τοῦ εἰσοδήματός του.»

«Τὸ δεύτερον τῶν τριῶν μερίδων, ἐν αἷς διαιρεῖται τὸ γενικὸν χρῆμα τῆς κοινωνίας, εἶναι τὸ πάγιον κεφάλαιον, τοῦ ὁποίου τὸ δικριτικὸν σημεῖον εἶναι ὅτι ἀποδίδει εἰσόδημά τι ἢ προῖον χωρὶς νὰ κυκλοφορῇ ἢ νὰ μεταβάλλῃ κύριον. Συνίσταται δὲ κυρίως εἰς τὰ τρία ἐπόμενα ἄρθρα.

» 1ον. Εἰς ἀπάσας τὰς μηχανὰς καὶ τὰ χρήσιμα τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐργαλεῖα, τὰ εὐκολύνοντα καὶ βραχύνοντα τὴν ἐργασίαν.

« 2ον. Εἰς ἀπάσας τὰς ἐπικερδεῖς οἰκοδομὰς, τὰς ἀποφερούσας εἰσόδημά τι οὐ μόνον εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας αὐτῶν τοὺς μισθώνοντας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τὸ πληρῶνον τὴν πρόσσοδον αὐτῶν· τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ἐργαστήρια, αἱ ἀποθήκαι μετὰ τῶν σταύλων των, αἱ σιταποθήκαι καὶ αἱ λοιπαὶ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτώμεναι οἰκοδομαὶ κτλ. Κατ' ἀντίθεσιν τῶν οἰκιῶν, αἵτινες δὲν χρησιμεύουσιν εἰμὴ πρὸς κατοικίαν, αἱ οἰκοδομαὶ αὗται εἰσὶν εἶδος τί ἐργαλείων τοῦ ἐπιτηδεύματος καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐποψίν.

« 3ον. Εἰς τὰς βελτιώσεις τῶν γαιῶν, ἢ εἰς τὰ ἐργαῶν ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἀροτρίωσιν αὐτῶν, πρὸς διοχέ-

τευσιν τῶν ὑδάτων, πρὸς περίφραξιν καὶ λίπανσιν αὐτῶν, καὶ ὅπως καταστήσωσιν αὐτὰς καταλλήλους πρὸς καλλιέργειαν. Ἄγρὸς βελτιωμένος δύναται δικαίως νὰ θεωρηθῆ ὡς αἰ ὠφέλιμα ἐκεῖναι μηχαναί, κί εὐκολύνουσαι καὶ βραχύνουσαι τὴν ἐργασίαν, καὶ διὰ τῶν ὁποίων κεφάλαιόν τι ἴσον κυκλοφοροῦν ἀποφέρει εἰσόδημα κατὰ πολὺ μεγαλύτερον εἰς τὸν μεταχειριζόμενον αὐτό. Ἄγρὸς βελτιωθείς εἶναι ἐπίσης ἐπικερδῆς καὶ διαρκέστερος πάσης ἄλλης ἐκ τῶν μηχανῶν αὐτῶν, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ πολλάκις ἄλλην ἐπιδιόρθωσιν εἰμὴ τὴν καλῶς ἐννοουμένην ἐφαρμογὴν τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὅποιον μεταχειρίζεται ὁ ἐκμισθωτῆς πρὸς καλλιέργειαν αὐτοῦ.

»4ον. Εἰς τὰ ἐπίκτητα καὶ ὠφέλιμα προτερήματα ὄλων τῶν κατοίκων ἢ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Ἡ ζῶη καὶ ἡ συντήρησις τῶν κεκτημένων τὰ προτερήματα αὐτὰ ὑπόκεινται πάντοτε εἰς πραγματικὴν δαπάνην διαρκούσης τῆς ἀνατροφῆς των, τῶν σπουδῶν των ἢ τῆς μαθητείας των, καὶ ἡ δαπάνη αὕτη εἶναι κεφάλαιον πάγιον, καὶ πραγματοποποιημένον, ὡς εἶπειν, ἐν τῷ προσώπῳ των. Τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἀποτελοῦντα μέρος τῆς περιουσίας ἀνθρώπου τινός, ποιῶσιν ἐπίσης μέρος τῆς περιουσίας τῆς κοινωνίας τῆς ὁποίας εἶναι μέλος. Ἡ τελειοποιηθεῖσα ἐπιτηδειότης ἐργάτου τινος δύναται νὰ θεωρηθῆ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐποψιν μιᾶς μηχανῆς ἢ ἐνός ἐργαλείου εὐκολύνοντος ἢ βραχύνοντος τὴν ἐργασίαν καὶ ἀποδίδοντος μετὰ κέρδους τὰ ἐξοδα τὰ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν δαπανηθέντα.»

Ἔρχεται τέλος τὸ ἄλλο μέρος τοῦ παραγωγικοῦ κεφαλαίου, τὸ κυκλοφοροῦν κεφάλαιον, παρουσιαζόμενον ἐπίσης μετὰ τῶν κυριωτέρων ὑποδιαίρεσέων του.

« Ἡ τρίτη καὶ τελευταία τῶν τριῶν μερίδων ἐν αἷς διαιρεῖται τὸ γενικὸν χρῆμα τῆς κοινωνίας εἶναι τὸ κυκλοφοροῦν ἢ κινήτὸν κεφάλαιον, τοῦ ὁποίου ὁ διακριτικὸς χαρακτήρ εἶναι τὸ μὴ ἀποφέρειν εἰσόδημά τι,

εἰμὴ κυκλοφοροῦν ἢ μεταβάλλον κυρίως. Σύγκειται ἐπίσης ἀπὸ τρία μέρη.

« α.) Ἐκ τοῦ ἀργυρίου διὰ μέσου τοῦ ὁποίου τὰ τρία ἄλλα μέρη κυκλοφοροῦσι καὶ διανέμονται εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην νὰ ποιήσωσι χρῆσιν αὐτῶν καὶ νὰ τὰ καταναλώσωσι.

« β.) Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ζωοτροφῶν ἢ ἐδωδύμων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κρεωπώλου, τοῦ κτηνοτρόφου, τοῦ ἐκμισθωτοῦ, τοῦ σιτεμπόρου, τοῦ ζυθοπώλου κτλ., ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ὁποίων περιμένουσιν οὗτοι ν' ἀπολαύσωσι κέρδος.

« γ.) Ἐκ τῶν ὑλῶν, εἴτε ἀπολύτως ἀκατεργάστων, εἴτε μᾶλλον ἢ ἥττον κατεργασμένων, χρησιμευσουσῶν πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμάτων, ἐπίπλων καὶ οἰκοδομῶν, μὴ λαβουσῶν δὲ εἰσέτι κανένα τῶν τύπων αὐτῶν, ἀλλὰ μενουσῶν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν παραγωγέων, ἐργοστασιαρχῶν, παντοπωλῶν, χλαινοπωλῶν, ἐμπόρων οἰκοδομησίμου ξυλείας, ξυλουργῶν, λεπτουργῶν, πλινθουργῶν, κλπ.

« δ.) Ἐκ τῶν συντελεσθέντων ἐργοχείρων εὐρισκομένων εἰσέτι παρὰ τῷ ἐμπόρῳ ἢ τῷ ἐργοστασιάρχῃ, μὴ δοθέντων δὲ ἢ μὴ διανεμηθέντων εἰσέτι τοῖς μέλλουσι ποιῆσαι χρῆσιν αὐτῶν καὶ καταναλώσαι αὐτά. Ἐπὶ τέλους τὸ κυκλοφοροῦν κεφάλαιον συνίσταται εἰς τὰς ζωοτροφίας, τὰς ὑλάς καὶ τὰ ἐργόχειρα παντὸς εἶδους, τὰ εὐρισκόμενα ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἐμπόρων, ὡς εἰς τὸ ἀργύριον τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν διανομὴν αὐτῶν ἐν γένει πρὸς τοὺς εἰς οὓς ἀνήκει νὰ τὰ μεταχειρισθῶσι καὶ τὰ καταναλώσωσι.»

Ἡ κατάταξις αὕτη μικρὸν ἀφίνει νὰ ἐπιθυμήσῃ τις. Περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Περιπλέον ἀπαριθμεῖ ὅλα τὰ εἶδη θέτουσα ἕκαστον εἰς τὴν θέσιν του. Ἐπιθυμητὸν ἦθελεν εἶσθαι ἴσως ἐὰν ὁ Adam Smith ἐποίηι, ὡς πρὸς τὰς ἐναποταμειωθείσας διὰ τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν τοῦ ἀνθρώπου

ἀξίας, διαστολήν ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην ἣν ἐποίησε διὰ τὰ κεφάλαια τὰ εἰδικῶς εἰς τὴν παραγωγὴν προορισθέντα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα διαιροῦνται, ὡς εἶδομεν, εἰς κεφάλαια πάγια καὶ κεφάλαια κυκλοφοροῦντα, τὰ μὲν ποιοῦντα ὑπηρεσίας ἀδιαλείπτους μένοντα εἰς τὰς χεῖρας ἐκείνων οἵτινες τὰ κατέχουσι, τὰ δὲ χρησιμεύοντα καθόσον ἀπαλλοτριῶνται ἢ μετασχηματίζονται. Ὡσαύτως μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων τῶν προωρισμένων εἰς τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν ὑπάρχουσι τινὰ καταναλισκόμενα ὁλόκληρα καὶ μὴ ὄντα ὠφέλιμα εἰμὴ διὰ τοῦτο· τοιαῦτα δ' εἰσὶν ἐν γένει τὰ ἐδώδιμα. Ὑπάρχουσιν ἕτερα ἂπ' ἐναντίας, τὰ ὁποῖα διαρκοῦσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον τοῦλάχιστον, καὶ τῶν ὁποίων μόνῃ ἢ χρῆσις καταναλίσκεται τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ἐπιπλα καὶ κυρίως τὰ αἰκήματα· ἀλλὰ δὲν ἐπιμένομεν ἐπὶ τῆς διαστολῆς ταύτης, οὔσης κατὰ πολὺ ὀλιγώτερον ἀξιολογώτερας τῆς ἄλλης ὡς πρὸς τὰ οἰκονομολογικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα.

Γ'. — Σχηματισμὸς καὶ πολλαπλασιασμοὸς τῶν κεφαλαίων. Δὲν ὑπάρχει οἰκονομολόγος μὴ ἀφιερώσας εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς πραγματείας του εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὰ κεφάλαια σχηματίζονται καὶ πολλαπλασιάζονται. Ἀλλὰ καθόσον τὰ κεφάλαια εἰσὶ καρπὸς τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐπισωρεύσεως, ἡ μὲν ἐννοία τῆς πρώτης ἀνήκει εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀξίαν, ἡ τῆς πάντοτε εἶναι ἡ βᾶσις, ἡ δὲ οἰκονομικὴ σημασία τῆς δευτέρας ἀπετέλεσε ἰδιαιτέραν μελέτην ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιθεωρήσεως (φυλ. 48 σελ. 544).

Δ'. — Ἀνάγκη τοῦ κεφαλαίου ὡς βοηθοῦ τῆς ἐργασίας. Ὅση διάστασις γνωμῶν καὶ ἀν' ἐξεδηλώθη μεταξὺ τῶν οἰκονομολόγων ὡς πρὸς τὸν ὀρισμὸν τοῦ κεφαλαίου, δὲν ὑπάρχει οὐδεμίαν ἀφορώσα εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ ὡς βοηθοῦ τῆς ἐργασίας. Ἐνταῦθα ἀπασαί αἱ διαφωνίαι παύουσιν. Ἀπὸ τοῦ Adam Smith μέ-

χρι τοῦ Rossi, ὅλοι οἱ μῦσται τῆς ἐπιστήμης συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ κεφαλαίου ἐν τῷ ἔργῳ τῆς παραγωγῆς ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν δύναται, καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία του μένει στεῖρα: Ἐργαλεῖα πρῶται ὕλαι, ἐπισιτισμοὶ παντὸς εἶδους, ὅλα ταῦτα εἰσὶν ἀναγκαῖότατα.

Εἶναι λοιπὸν βέβαιον, ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἔργα τῆς παραγωγῆς, τὸ κεφάλαιον εἶναι ὁ σύντροφος, ὁ ἀπαραίτητος βοηθὸς τῆς ἐργασίας, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ αὐστηρῶς, ὅτι ἄνευ κεφαλαίου ἐργασία δὲν ὑπάρχει. Τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἔτι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀγρίαν κατάστασιν, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑπάγει εἰς τὸ κυνήγιον ἄνευ τόξου καὶ βελῶν ἢ ἄλλου τινὸς ἰσοδυνάμου ἐργαλείου. Κατὰ πλείονα λόγον αὐτὸ τοῦτο εἶναι αὐστηρῶς ἀληθὲς ὡς πρὸς τὴν πεπολιτισμένην κατάστασιν, καθ' ἣν αἱ ἐργασίαι εἰσὶ πάντοτε περιπλοκώτεραι καὶ δὲν παράγουσιν ποτὲ ἀποτελέσματα τοσοῦτον ἄμεσα.

Ὁ J. B. Say ἀπέδειξε τὴν ἀνάγκην τοῦ κεφαλαίου δι' ἐκθέσεως οὐδεμίαν ἐπιτροπούσης ἀμφιβολίαν. « Παρτηροῦντες, λέγει, τοὺς τρόπους δι' ὧν ὀδεύει ἡ βιομηχανία, δὲν ὀλομεν βραδύνει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι μόνῃ, ἐγκαταλελειμμένη εἰς ἑαυτὴν, δὲν ἀρκεῖ ὅπως δημιουργήσῃ ἀξίαν εἰς τὰ πράγματα. Πρέπει περιπλεῖν ὁ βιομηχανίος ἄνθρωπος νὰ κατέχῃ προϊόντα ἤδη ὑπάρχοντα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ βιομηχανία του, ὅσον ἐπιτηδεῖα καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ἤθελε μένει ἀδρανῆς. Τὰ εἶδη ταῦτα εἰσὶ τὰ ἐξῆς:

α 1ον. Τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὄργανα τῶν διαφόρων τεχνῶν. Ὁ γεωργὸς οὐδὲν δύναται ἄνευ τῆς δικέλλης του καὶ τῆς ἀξίνης του, ὁ ὑφαντὴς ἄνευ τοῦ ἐργαλείου του, ὁ θαλασσοπόρος ἄνευ τοῦ πλοίου του.

α 2ον. Τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα τοῦ βιομηχάνου, μέχρις οὗ ἀποπερατώσῃ τὸ μέρος του ἐκ τῆς ἐργασίας ἐν τῷ ἔργῳ τῆς παραγωγῆς. Τὸ προϊόν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ὁποίου ὁ βιομηχάνος ἐνασχολεῖται, ἢ τὸ τίμημα τὸ

ὁποῖον ἐκ τοῦ προϊόντος αὐτοῦ θὰ ὠφελήθῃ ὀφείλει ἀληθῶς νὰ πληρώσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα του, τὰ ὁποῖα εἶναι οὗτος ὑποχρεωμένος νὰ προκαταβάλλῃ πάντοτε.

« 3ον. Αἱ ἀκατέργαστοι ὕλαι, τὰς ὁποίας ἡ βιομηχανία του ὀφείλει νὰ μετασχηματίσῃ εἰς προϊόντα τέλεια. Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ ὕλαι αὐταὶ τῷ δίδονται ἐνίοτε δωρεάν ὑπὸ τῆς φύσεως· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰσὶ προϊόντα ἤδη δημιουργηθέντα ὑπὸ τῆς βιομηχανίας, ὡς σπόροι τοὺς ὁποίους παρέχει ἡ γεωργία, μέταλλα ὀφειλόμενα εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ μεταλλευτοῦ καὶ τοῦ χωνευτοῦ, φάρμακα τὰ ὁποῖα ὁ ἔμπορος φέρει ἀπὸ τὰ ἄκρα τῆς γῆς. Ὁ ἐργαζόμενος αὐτὰ βιομήχανος ἐστὶν ὡσαύτως ὑποχρεωμένος νὰ προκαταβάλλῃ τὴν ἀξίαν των.

« Ἢ ἀξία ὄλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον παραγωγικὸν κεφάλαιον. »

Ἐπειδὴ τὸ κεφάλαιον εἶναι ἀναγκαῖον, κατὰ διαφόρους βαθμοὺς, εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἐργασίας, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου ἀπὸ τοῦδε, πρῶτον μὲν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν βιομηχανικῶν ἔργων αὐξάνει φύσει, καθόσον αὐξάνει τὸ κεφάλαιον, ἔπειτα δὲ ὅτι ἡ ἐργασία καθίσταται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν μᾶλλον παραγωγικὴ, καθότι παρέχει, ἐπὶ ἴσοις μόχθοις, ἀφθονωτέρους καρπούς.

Λέγομεν ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ κεφαλαίου αὐξάνει τὰ ἔργα τῆς ἐργασίας. Καθὼς, τῷ ὄντι, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ παράγῃ μηδὲν ἄνευ κεφαλαίου, καὶ τὸ κεφάλαιον δὲν δύναται νὰ λειτουργῇ ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ὁ γεωργὸς οὐδὲν δύναται ποιεῖν ἄνευ τοῦ ἀρότρου του καὶ τῆς ἀξίνης του, τὸ ἄροτρον καὶ ἡ ἀξίνη οὐδὲν δύναται ἐπίσης, μὴ τιθέμενα εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τοῦ βραχιόνος τοῦ γεωργοῦ· ἡ ἐξάρτησις εἶναι ἀμοιβαία· εἶναι μάλιστα μεγαλειτέρα διὰ τὸ ἐργαλεῖον παρά διὰ τὸν βραχίονα καὶ τὸν νοῦν, οἵτινες τὸ ὠθοῦσιν. Ἐπειτα εὐκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι πᾶσα αὐξήσις τοῦ κεφαλαίου, πᾶσα δημιουργία νέου κεφαλαίου, γεννᾷ ἀμέσως

διὰ τὸν ἄνθρωπον νέας περιστάσεις, ὅπως χρησιμοποίησιν τὰς δυνάμεις του καὶ τὸν νοῦν του. Ἀμα σχηματίζεται ἐν τινι μέρει, διὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐπισωρεύσεως, δι' ἐνὸς πλεονάσματος τῆς παραγωγῆς ἐπὶ τῆς καταναλώσεως, μέρος τι τοῦ κεφαλαίου, ἐκτὸς ἂν ὁ κάτοχος δὲν ἀπολέσῃ αὐτὸ, ὅπερ εὐτυχῶς καθίσταται ἡμέρα τῆ ἡμέρα σπανιώτερον, ζητεῖται δι' αὐτὸ ἐπασχόλησις τις εἰς τι τῶν τῆς παραγωγῆς μέσων, καὶ μόλις εὐρεθῇ ἡ ἐπασχόλησις αὐτῇ, δημιουργεῖται διὰ τῆς αὐτῆς περιστάσεως νέον ἔργον διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἄλλως ἀληθέστατον, ὅτι ἡ σφαῖρα τῶν δυνατῶν ἐργασιῶν ἐκτείνεται καθόσον τὸ κεφάλαιον αὐξάνει, διότι ἐὰν ὑπάρχωσι πολλαὶ ὡς αἱ τοῦ ράπτου καὶ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, αἵτινες εὐτυχῶς δύναται νὰ ἐκτελεσθῶσι διὰ πολὺ μικρῶν προκαταβολῶν, ὑπάρχουσιν ἄλλαι, πολλαὶ ἐπίσης, μὴ δυνάμεναι νὰ ἐκτελεσθῶσιν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐπιχειρισθῶσιν ἄνευ τῆς βοηθείας μεγάλων προκαταβολῶν.

Ὁ θέλων νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν εὐρύτητα, ἐγκαταλείπων τὰς λεπτομερείας, ἄς ἀκολουθήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐὰν ἐπιτρέπηται νὰ τὸ εἴπωμεν, εἰς τοὺς κυριωτέρους σταθμοὺς τῆς, ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἢ βαρβάρου καταστάσεως μέχρι τῆς πεπολιτισμένης εἰς ἣν ἀφίκετο.

Εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐὰν τὸ κεφάλαιον πολλαπλασιάσῃ, κατὰ γενικὸν κανόνα, τοὺς τρόπους τῆς ἐργασίας, καὶ ἀνοίγῃ ἀδιαλείπτως νέα στάδια εἰς τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐτέρωθεν ἐλαττόνει ἐπίσης ἐνίοτε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς τινὰς εἰδικούς κλάδους τῆς βιομηχανίας, καθόσον ὑπὸ τὸ σχῆμα τοιοῦτου τινὸς ἐργαλείου ἀντικαθίσταται, ἐν τινι μέτρῳ, εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν βραχιόνων. Τὸν ψόγον τοῦτο ἀποδίδουσι τινες ἰδιαιτέρως εἰς τὰς μηχανὰς αἵτινες ἐχρυσίν, ἰσχυρίζονται, τὸ μέγα ἄτοπον τοῦ ἀφαιρεῖν ἀπὸ τοὺς ἐργάτας τὸ ἔργον των, ἐκπληροῦσαι ἀφ' ἑαυτῶν μέρος τῆς εἰς ἐκείνους ἀνηκούσης ἐργασίας. Εἶναι

βέβαιον, τῷ ὄντι, ὅτι ἀτμομηχανή τις, ἐπιστατουμένη καὶ φρουρουμένη ὑφ' ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου, δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν δύναμιν τῶν μυῶνων πολυαριθμῶν βραχιόνων. Ἐπίσης μηχανή τις κλωστική, ἐπιτηρουμένη ὑφ' ἐνὸς ἢ δύο προσώπων τὸ πολὺ, ἐκτελεῖ τὴν ἐργασίαν πολυαριθμῶν ἀνθρώπων, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἀφαιρεῖ μέρος τῆς ἐργασίας των. Ἐὰν μέχρι τινὸς τὰ γεγονότα ταῦτα εἰσὶν ἀκρίβη, ἀφ' ἑτέρου ἔχουσι τι ἄτοπον αἱ ἐξ αὐτῶν συναγόμεναι ὑπὸ τινων γενικαὶ συνέπειαι, ὡς θέλει ἀμέσως ἀποδειχθῆ.

Σκοπὸς τῆς βιομηχανίας δὲν εἶναι τὸ πορίζειν ἐνασχόλησιν τινα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ θεραπεύειν εἰς τὰς ἀνάγκας του. Ἡ ἐργασία δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ μέσον ἐκπλήρωσις τῶν ἀναγκῶν εἶναι ὁ σκοπός. Ὅποτε, χάρις εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ κεφαλαίου, ἀνοίγονται νέαι διέξοδοι εἰς τὴν βιομηχανίαν, τοῦτο γίνεταί πρὸς πλήρωσιν νέων ἀναγκῶν, ἢ ὅπως πορισθῶσι τῇ κοινῶνι νέαι εὐχарιστήσεις. Ἡ βιομηχανία προσφέρει, ἀλλήθως, διὰ τοῦ τρόπου τούτου πολυαριθμότερα ἔργα εἰς τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἀνακόφουκτον. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει, ὡς εἶπεν, παρακολουθηματικῶς; ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς, ὁ πρῶτος νόμος τῆς εἶναι πάντοτε ἡ ἐπέκτασις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προϊόντων. Ὅποτε λοιπὸν διὰ τῆς ἀπλοποιήσεως τῶν μεθόδων τῆς, διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως τῶν μέσων τῆς, διὰ τῆς καθυποτάξεως πλειοτέρων φυσικῶν ὀργάνων εἰς τὴν κυριάρχίαν τῆς, αὐξάνεται ἡ παραγωγή μεθ' ἧττονος καταναλώσεως δυνάμεω, ἢ ἀναπληροῦται ἐν τισι περιπτώσεσιν ἡ ἐργασία τοῦ ἀθρώπου ὑπὸ τῶν φυσικῶν δυνάμεω τῶν τιθεμένων ἐν ἐνεργείᾳ, ἡ βιομηχανία μένει πιστὴ εἰς τὴν κυρίαν ἀποστολὴν τῆς. Δι' αὐτοῦ μάλιστα τοῦ τρόπου αὐξάνει καθ' ἡμέραν τὸ σύνολον τοῦ πλοῦτου ἡμῶν. Μήπως ἐπεταί ἐντεῦθεν ὅτι, διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, τὸ ἄθροισμα τῆς ἐργασίας, ἣτις ἀνήκει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐ-

λαττοῦται πράγματι; Ὁχι, βεβαίως. Τὸ κεφάλαιον, καθόσον αὐξάνει, γεννᾷ πάντοτε πλειοτέραν ἐργασίαν, ἀφ' ὅσῃν καταστρέφει. Ἐὰν ἀπλοποιῇ ἐξ ἐνὸς μέρους, ἐὰν, χάρις εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὀργάνων τὰ ὅποια ἐπιτρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν, καταργῇ μέρος τῶν διακονιῶν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τινὰς εἰδικούς κλάδους, τοσαύτην ἀφ' ἑτέρου παρέχει ἐνεργητικότητα εἰς ἅπαντας τοὺς λοιποὺς κλάδους, ἀνοίγει δὲ εἰς τὴν βιομηχανίαν τοσαύτας νέας διεξόδους, ὥστε ἀντὶ ἐνὸς ἔργου, τὸ ὁποῖον καταργεῖ, πορίζει δέκα.

Αὐτὸ τοῦτο δὲν εἶναι ὑπόθεσις; εἶναι συνέπεια φυσικῆ, ἀναγκαία τοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον ἀναλύομεν. Εἶναι ἄλλως τε ἀλήθεια ἱστορικῆ, τῆς ὁποίας ἡ ἀκρίβεια ἐπηλήθευσεν ἐπὶ χιλίων διαφορῶν περιστάσεων; ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐκδηλοῦται ἴσως ἧττον ἐμφαντικῶς ἐκεῖ ἔνθα ἡ εἰσαγωγή τῶν νέων τρόπων, τῶν νέων μεθόδων, τῶν ἀπλοποιήσεων παντὸς εἶδους, ἀντὶ νὰ εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῆς προοδευτικῆς αὐξήσεως τῶν κεφαλαίων, προκαλεῖται διὰ τεχνητοῦ τρόπου ὑπὸ τὴν ὄψιν τῶν περιοριστικῶν νόμων; ἀλλὰ νομίζομεν, καὶ πανταχόθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν ἐτι τὴν περίπτωσιν δικαιολογεῖται πάντοτε ἡ περὶ ἧς πρόκειται συνέπεια.

Ἐὰν ἕκαστος ἐναφορεῖτο τελείως ὑπὸ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἤθελε λυθῆ ἴσως ἄλλως πως, ἢ ὅπως πολλάκις ἐγένετο τὸ μέγα ζήτημα τῶν μηχανῶν. Ἡ ἐφεύρεσις τῶν νέων μηχανῶν αὐξάνει ἢ ἐλαττόνει τὰς διακονίας τῆς ἐργασίας; Τὰς ἐλαττόνει, λέγουσιν οἰκονομολόγοι τινὲς, τοῦλάχιστον ἐν τισι περιπτώσεσιν ἐπιτρέπουσα ἵνα πληροῦται ἡ ἀνάγκη τῆς ζητήσεως τῶν προϊόντων δι' ἄθροισματος ἐργασίας πολὺ ὀλιγώτερον ἰσχυροῦ. Ὁχι, λέγουσι ἄλλοι; δὲν τὰς ἐλαττόνει, εἰμὴ μόνον ἐνίοτε ἐν χρονικῷ τινι διαστήματι, διότι ἡ ἀπλοποιήσις τῶν μέσων, καταβιβάζουσα τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων, αὐξάνει κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν. Οὕτω πως θεωρούμενον τὸ ζήτημα δὲν φαίνεται ἡμῖν δυνάμενον νὰ λυθῆ διὰ γενικοῦ τρόπου. Τὰ

ὕπερ καὶ κατὰ δύνανται ἐπίσης νὰ δικαιολογηθῶσι ἀπὸ ἰδιοι-
 τῶν τινῶν γεγονότων. Ὑπάρχουσι σήμερον πλείονα τυ-
 πογράφοι ἀφ' ὅσοι ἄλλοτε ὑπῆρχον ἀντιγραφεῖς. Τὸ βαμβα-
 κουργεῖον μεταχειρίζεται ὡσαύτως πλείονα πρόσωπα ἀφ' οὗ
 χρόνου ἐνεργεῖ διὰ μηχανῶν, παρ' ὅσα μεταχειρίζετο ἄλ-
 λοτε ὁπότε ἐλειτούργει διὰ τῆς χειρὸς· ἀλλ' ἐξ ἄλλου μέ-
 ρους, ὑπάρχουσι πλείοτεροι τυπωταὶ μουσικῆς ἀφ' ὅσοι
 ἄλλοτε ὑπῆρχον ἀντιγραφεῖς μουσικῆς; Ἡ μηχανικὴ χαρ-
 τοποιία μεταχειρίζεται τόσους ἀνθρώπους μετ' ὅλην τὴν
 πραγματικὴν αὐξίσει τῆς ζήτησεως, ἀφ' ὅσους μεταχειρί-
 ζετο, πρὸ τινῶν ἐτῶν, ἢ διὰ τῆς χειρὸς χαρτοποιία; Εἶναι
 ἀμφίβολον. Ἡ μηχανικὴ κλωστικὴ τοῦ λιναρίου μεταχει-
 ρίζεται ἐν Γαλλίᾳ τόσους ἀνθρώπους καὶ πρὸ πάντων γυ-
 ναϊκας, ὅτους πρὸ ὀλίγου μεταχειρίζετο ἢ διὰ χειρὸς κλω-
 στικῆ; Δυνάμεθα ν' ἀπαντήσωμεν θαρραλέως — Ὁχι.

Ὑπάρχουσι λοιπὸν γεγονότα, τὰ ὅποια δύνανται τις νὰ
 επικαλεσθῆ ὑπερ καὶ κατὰ. Ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ζήτημα δὲν
 εἶναι αὐτό. Ὅτι πρέπει νὰ ἐρωτήσωμεν ἔχει ὡς ἐξῆς:
 Δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις τῶν μηχανῶν, αἰ-
 τινες ἀναπληροῦσι τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τὸ
 ἐξαγόμενον τῆς αὐξήσεως τῶν κεφαλαίων, καὶ ὅτι δὲν ἤ-
 θελεν ὑπάρχει ἄνευ τῆς αὐξήσεως ταύτης; Δὲν εἶναι ἀλη-
 θές, ἀφ' ἐτέρου, ὅτι αὐτὴ ἡ αὐξίσις τοῦ κεφαλαίου παρέ-
 σχεν εἰς ὄλους τοὺς ἀρχαίους κλάδους τῆς βιομηχανίας
 ὡθησιν μεγαλειτέραν, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν νέων
 βιομηχανιῶν, τὰς ὁποίας παρήγαγε, καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ
 μικρὸς ἀριθμὸς τῶν καταργηθέντων ἀφ' ἐνὸς ἔργων ἀ-
 φθόνως ἀνεπληρώθη ὑπὸ νέων ἔργων; Τὸ ζήτημα οὕτω
 τιθέμενον δὲν φαίνεται ἡμῖν ἐπιδεκτικὸν τῆς ἐλαχίστης ἀμφι-
 βολίας. Ἀντιτάσσεται ὅμως πάντοτε, εἶναι ἀληθές, ὅτι
 ἐὰν ἡ ἐργασία δὲν ἠλαττώθῃ, τοῦλάχιστον ἐξετοπίσθη·
 ἀλλ' αἱ ἐκτοπίσεις αὗται, ἥττον δυσάρεστοι ἀφ' ὅσον ὑ-
 ποτίθενται, ἢ ἔλεγον εἶσθαι σχεδὸν ἀνεπαίσθητοι, ἂν δὲν ἦσαν
 συχνάκι; λίαν αἰφνίδιοι, παραγόμεναι διὰ μέσων τεχνη-

τῶν, καὶ ἐὰν ἡ διανομὴ καὶ ἡ διευθέτησις τῶν κεφαλαίων
 ἐστενοχωροῦντο ἥττον ὑπὸ τῶν προσκομμάτων τῶν εἰς
 αὐτὰ παρεμβαλλομένων.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, βέβαιον ἐστὶν ὅτι τὸ κεφάλαιον, καθ'
 ὅσοι αὐξάνει, τείνει ἀενάως εἰς τὸ νὰ προκαλῆ εὐρυτέραν
 ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι
 πρὸ πάντων ἐναργεστάτη, ὁπότε συγκρίνονται πρὸς ἀλλή-
 λας δύο κοινωνίαι, εἰς μεγάλας ἀποστάσεις εὐρισκόμεναι
 ἀπ' ἀλλήλων, ὡς πρὸς τὴν ἐπισώρευσιν τοῦ πλούτου. Δυ-
 νάμεθα νὰ εἶδωμεν ἐνίοτε ἐν τῇ μιᾷ πληθυσμὸν εὐάριθμον
 μαραινόμενον ἐν τῇ ἀεργίᾳ δι' ἔλλειψιν ἐργασίας, ἐνῶ ἐν
 ἄλλῃ πληθυσμὸς πολυάριθμος ἐργάζεται καὶ ταρασσεται.
 Ἀλλὰ καὶ ὁπότε εἰσέτι ἡ ἀντίθεσις δὲν εἶναι τόσον πρό-
 δηλὸς ἡ ἀλήθεια αὕτη δὲν εἶναι ἥττον ἐπαισθητή.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας ἡ αὐξίσις τοῦ
 κεφαλαίου παρέχει ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις εἰς τὴν κοινωνίαν,
 διὰ τῆς ὁσημέραι ἐπεκτάσεως τῶν εἰς τὴν διάθεσίν τῆς χο-
 ρηγουμένων ἐφοδίων, αἱ ὠφελίαι αὗται εἰσὶ τόσον ἐναργεῖς,
 ὥστε μόλις καθίσταται ἀναγκαῖον νὰ τὰς ἀναφέρῃ τις.

Ε'. — Διὰ τίνων μέσων ἐκτελεῖται ἐν τῷ
 κύκλῳ τῆς κοινωνίας ἡ συνδρομὴ τοῦ κε-
 φαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Ἐπειδὴ τὸ κεφά-
 λαιον καὶ ἡ ἐργασία οὐδὲν δύνανται τὸ μὲν ἄνευ τοῦ δέ,
 ἢ φύσις τῶν εἶναι νὰ συνεπιζητῶνται πάντοτε. Πολλάκις
 τὰ παρέστησαν ὡς εὐρισκόμενα ἀεαγκαῖω; εἰς πάλην·
 ἀλλ' οὐδὲν τούτου ψευδέστερον. Βέβαιον ἐστὶν ὅτι, τεθει-
 μένα ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς ἑαυτῶν φύσεως ἐν ἀμοιβαία ἀλλη-
 λοεξαρτήσῃ, ὀφείλουσι νὰ τείνωσι σταθερῶς πρὸς τὸν συν-
 εταιρισμὸν τῶν, καὶ τοῦτο συμβαίνει τῷ ὄντι πάντοτε. Εἶναι
 ἀληθές ὅτι οἱ ὅροι τῆς συμμαχίας αὐτῆς ποικίλονται κατὰ
 τὰς περιστάσεις, καὶ δὲν εἶναι πάντοτε ἐπίσης εὐνοϊκοὶ εἰς
 τὴν ἐργασίαν. Ἀλλ' ὁ συνεταιρισμὸς δὲν εἶναι ἥττον ἀ-
 ναγκαῖος ἐν ἀπάσαις ταῖς περιστάσεσι. Ἄς ἐκθέσωμεν τοὺς
 διαφόρους τρόπους δι' ὧν ὁ συνεταιρισμὸς οὗτος ἐκτελεῖται.

Ὁ κάτοχος κεφαλαίου τινός ὁ μὴ δυνάμενος νὰ τὸ χρησιμοποίησιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ κεφαλαίου πολὺ μεγάλου ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ τὸ χρησιμοποίησιν ὁλόκληρον, ἔχει τρία κύρια μέσα, ὅπως προσκαλέσῃ εἰς βοήθειάν του τὴν ἐργασίαν ἄλλου.

1ον. Δύναται νὰ γίνῃ βιομηχανικός ἐργολάβος, συσταίνων κατάστημα ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθος τοῦ κεφαλαίου του καὶ νὰ προσκαλέσῃ παρ' ἐπιτοῦ ἀθρώπους οἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐργάται καὶ ἐπὶ ὠρισμένῳ μισθῷ, νὰ τῷ παράσχωσι τὴν συνδρομὴν τῆς ἐργασίας των.

2ον. Δύναται προσέτι νὰ δανείσῃ τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἰς τινὰ βιομηχανικὸν ἐργολάβον, ὅστις νὰ τὸ διαχειρίζεται ὑπ' εὐθύνην του, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ ἀκολούθως πληρώνων ἐτησίαν χρήγησιν, ὑπὸ τὸ ὄνομα τόκος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεώς του.

3ον. Δύναται τέλος νὰ λάβῃ μετοχὴν εἰς τινὰ βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν, καταθέτων τὰ κεφάλαιά του, ὡς χρηματοδότης ἢ ἐτερόρρυθμος συνεταιρικός, διγλαδῆ συνεταιρίζων τὰ κεφάλαιά του πρὸς ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ὠφελείας τῆς ἐπιχειρήσεως, διὰ νὰ συμμερισθῇ τὰ κέρδη ἢ τὰς ζημίας.

Ἐν ἀπάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι ταῖς συμπεριλαμβανούσαις σχεδὸν, ἐν τῇ γενικῇ ἐκφράσει των, ὅλους τοὺς δυνατοὺς συνδυασμοὺς, ὁ κάτοχος τοῦ κεφαλαίου οὐδὲν ἕτερον πράττει κυρίως εἰμὴ νὰ συνεταιρίζῃ τὸ κεφάλαιόν του μετὰ τῆς ἐργασίας τοῦ ἄλλου. Ἄλλ' εἴτε τὸ χρησιμοποιοῖ ἀπ' εὐθείας, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐργατῶν του, εἴτε τὸ ἐγκαταλείπει, ἐπὶ ἐτησίῳ τόκῳ, εἰς ἄλλον ἐργολάβον χρησιμοποιοῦντα αὐτὸ ὑπὸ εὐθύνην του, εἴτε τέλος τὸ ἐπασχολεῖ εἰς ξένην τινὰ ἐπιχείρησιν, ὑποβάλλων αὐτὸ εἰς ἅπαντας τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς, εἶναι πάντοτε βέβαιον ὅτι ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τίθεται ἐν ἐνεργείᾳ ὑπὸ ξένων χειρῶν. Ὑπάρχει λοιπὸν ἐνταῦθα ἀληθὴς συμμαχία τῶν κεφαλαίων ἀφ' ἑνὸς καὶ

τῆς ἐργασίας ἀφ' ἑτέρου. Τὰ δύο ταῦτα ἀναγκαῖα ὄργανα τῆς παραγωγῆς, τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία, τεθειμένα εἰς διαφόρους χεῖρας προσήγγισαν ἀλλήλοις, συνεδυσάσθησαν, ἠνώθησαν, καὶ χάρις τῇ συμμαχίᾳ ταύτῃ λειτουργοῦσιν ἐφεξῆς συνάμα.

Ὁ μὴ ὢν κάτοχος εἰμὴ τῆς ἐργασίας του ἔχει ἐπίσης τρία μέσα ὅπως συμπληρώσῃ ὅ,τι τῷ ἐλλείπει συνεταιρίζων τὴν ἐργασίαν αὐτὴν πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦ ἄλλου, καὶ τὰ μέσα ταῦτα εἰσὶν ἀκριβῶς ὅμοια τοῖς πρὸ ὀλίγου σημειωθεῖσι. Δύναται ἢ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τινὰ βιομηχανικὸν ἐργολάβον, ἢ νὰ λάβῃ ὡς δάνειον καὶ ἐπὶ συμπεφωνημένῳ τόκῳ τὸ κεφάλαιον, τὸ εἰς αὐτὸν ἐλλείπον, ἢ τέλος νὰ προσκαλέσῃ εἰς ἑαυτὸν χρηματοδότης οἵτινες νὰ συναινέσωσι εἰς τὸν συνεταιρισμὸν τῶν κεφαλαίων των πρὸς ὅλας τὰς περιπετείας τῶν ἐπιχειρήσεών του.

ΣΙ'. — Ἀποτελέσματα τῆς σπανιότητος ἢ ἀφθονίας τῶν κεφαλαίων — Ἀφθονία ἀπόλυτος καὶ ἀφθονία σχετικὴ. — Τὰ ἐνεργὰ κεφάλαια καὶ τὰ ἀκίνητα κεφάλαια. — Ἐἶδομεν ἤδη πῶς, καθόσον τὸ κεφάλαιον αὐξάνει ἐν τινὶ χώρᾳ, ἢ βιομηχανία εὐρίσκει νέας διεξόδους, ἐκτείνουσα καθ' ἑκάστην τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνταποκρινόμενῃ ἐπίσης καθ' ἑκάστην εἰς νέας ἀνάγκας. Ἄλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς διεξόδοις, τὰς ὁποίας ἠνοιξεν προγενεστέρως ἡ βιομηχανία, βαδίζει αὐτὴ διὰ τρόπον εὐρυτέρου καὶ συγχρόνως καρποφορωτέρου μᾶλλον ἐκεῖ ἔνθα τὸ κεφάλαιον συρρέει ἐν ἀφθονίᾳ, ἢ ἐκεῖ ἔνθα σπανίζει.

«Τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα ὀλίγα κεφάλαια, λέγει ὁ J. B. Say, μειονεκτοῦσιν ἐν τῇ πωλήσει τῶν προϊόντων αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ παραχωρήσωσι εἰς τοὺς ἀγοραστὰς των, ἡμεδαποὺς ἢ ἀλλοδαποὺς, μεγάλας προθεσμίας, εὐκολίας διὰ τὴν πληρωμὴν. Τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα ἐτι μικρότερα κεφάλαια δὲ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προκαταβάλλωσι οὔτε τὰ ἔξοδα τῶν πρώτων ὑλῶν των καὶ τῆς ἐργασίας των. Διὰ τοῦτο,

οἱ ἔμπορευόμενοι μετὰ τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Ῥωσσίας, εἰσὶν ὑποχρεωμένοι νὰ στέλλωσιν ἐνίοτε τὴν τιμὴν τοῦ ἔμπορευματος, τὸ ὅποσον ἀγοράζουσιν, ἐξ μῆνας καὶ μάλιστα ἐν ἔτος πρὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν αἱ παραγγελίαι τῶν δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσι. Πρέπει τὰ ἔθνη ταῦτα νὰ εὐνοοῦνται πολὺ ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις, ὅπως ἐνεργῶσι πωλήσεις τοσοῦτον σημαντικὰς μεθ' ὅλον αὐτὸ τὸ μειονέκτημα.» Ἄλλ' ὅπερ δεινότερον, ἴσως ἢ τῶν μισθῶν ὑποτίμησις ἐστὶν ἀναπόδραστος συνέπεια τῆς σπανιότητος τοῦ κεφαλαίου. Ὑπάρχουσιν ὡς πρὸς τοῦτο δύο οὐσιώδεις λόγοι. Ὁ μὲν, ὅτι ἐνθα τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἐνθαρρύνεται ὀλιγώτερον, ὑπάρχουσιν ὀλιγώτερα στάλια ἀνοικτὰ εἰς τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐπομένως δὲ μεγαλιότερος ἀριθμὸς ὀκνηρῶν, ἐκόντων ἢ ἀκόντων. Ὁ δὲ, ὅτι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος ἐργασίας, ἐκτελοῦνται ἐκεῖ ὀλιγώτερα προϊόντα. Ἐνθα ἡ ἐργασία εἶναι ὀλιγωτέρα, ἐνθα, περιπλέον, διὰ τῆς αὐτῆς ἐργασίας κατορθοῦνται ὀλιγώτεροι καρποί, ἐκεῖ δὲν εἶναι ἀνγκαιόν, ἀναπεδραστον ὅπως ἢ τὸ ἐπιβάλλον ἐκάστῳ μέρος ἀσθενέστερον; Λέγομεν ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ μισθοὶ ἐκπίπτουσι καὶ πρέπει τὸ πρᾶγμα νὰ ἔχη οὕτω. Ἀλλὰ δὲν λέγομεν τὸ ὅλον. Διότι αὐτὴ τότε ἡ γενικὴ θέσις τοῦ πλοῦτου ἐκπίπτει, καὶ ἡ ὀλικὴ κατανάλωσις ἐλαττοῦται μετὰ τῆς παραγωγῆς. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀληθές οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς ἀπάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων. Ὁ πτωχὸς εἶναι μᾶλλον πτωχός, καὶ ὁ πλούσιος ἤττον πλούσιος, κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον καθόσον ὅλοι εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ εὐχαριστῶνται εἰς ὀλιγώτερον μέρος προϊόντων.

Ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ὑπεροχὴν λαοῦ τινος ἀπέναντι ἄλλου, δὲν εἶναι πάντοτε ἡ σχετικὴ σημαντικότης τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπισωρευθεισῶν ἀξιών· ἀλλ' ἐνίοτε καὶ μάλιστα πολυλάκις ἢ ὑπεροχὴ του ἐν τῷ τρόπῳ τῆς χρήσεως αὐτῶν. Διὰ τὴν Ἀγγλίαν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς βέβαιον,

ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν πραγματικῶν κεφαλαίων τῆς, τῶν προγενεστέρως ἐπισωρευθέντων εἶναι ἀνώτερον ἐκείνου παντὸς ἄλλου λαοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' εἶναι ἄρα γε τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς; Ἐπιτρέπεται ἡμῖν ν' ἀμφιβάλλωμεν. Ἡ ἀρκτῶα Ἀμερικῆ, γῶρα νέα, ἐν τῷ πλείστῳ τῆς ἐκτάσεώς της μέρει εἶναι εἰσέτι ἀνεκμετάλλευτος, δὲν δυνατὸν νὰ κατέχη κεφάλαιον πραγματικὸν ἴσον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον γῶρα τίς τῆς Εὐρώπης, ἢ Γαλλία, ἐν παραδείγματι, ὀφείλει εἰς τὰς ἐργασίας τῶν παρελθουσῶν γενεῶν καὶ εἰς τὰς συνεχεῖς ἐπισωρεύσεις πολλῶν αἰώνων. Μεθ' ὅλα ταῦτα γε οὐδὲ βέβαιον ἐστίν, ὅτι τὸ κεφάλαιον εἶναι πολὺ ἀφθονώτερον ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείας παρὰ ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον καθόσον ἐκεῖ προσφέρεται εὐκολώτερον καὶ μετὰ ἀπείρως μεγαλειότερης δαφιλείας εἰς τὰς παρακελεύσεις τῆς ἐργασίας. Πόθεν τοῦτο προέρχεται; Ἀπὸ πολλὰς αἰτίας, συνοφισζομένης εἰς μίαν, δηλαδή ὅτι εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τὸ κεφάλαιον φέρεται πάντοτε εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν του, καὶ ὅτι ποτὲ δὲν ἀργεῖ. Ἦθελε τρομάξει τίς ἂν ἠδύνατο νὰ ἀναλογισθῆ, ἐν Γαλλίᾳ, τὴν ποσότητα τῶν κεφαλαίων, τῶν καθημέραν ἀποτρεπομένων ἀπὸ τῆς γονίμου αὐτῶν χρήσεως ὅπως ἀχθῶσιν εἰς ἀγόνους διεξόδους. Ἦθελέ τις τρομάξει περισσότερον ἴσως, ἂν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ ἀκριβῶς τὴν ποσότητα τῶν κεφαλαίων, τὰ ὅποια ἀργοῦσιν οὐ μόνον ὑπὸ τὸ σχῆμα μετρητῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸ σχῆμα ἔμπορευμάτων καὶ ἀξιών παντὸς εἶδους. Τὸ κακὸν τοῦτο εἶναι πολὺ μικρότερον ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείας παρὰ ἐν Γαλλίᾳ, μ' ὅσον ὅτι δὲν εἶναι καὶ ἐκεῖ ἐντελῶς ἀγνωστον. Ἴδου δὲ διατὶ μετὰ ποσότητος πραγματικοῦ κεφαλαίου, ἴσως μικρότερα, ἀπολαμβάνουσιν ἐκεῖ σχετικὴν ἀφθονίαν πολὺ μεγαλειότεραν. Ὑπάρχουσιν ἴσως πλείοτερα κεφάλαια ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείας ὑπάρχουσι πολὺ περισσότερα ἐνεργὰ κεφάλαια.

(Ἐρανισθέν)

N. I. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

Η ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΒΑΜΒΑΚΟΥΡΓΙΑ.

Ἐκ τῶν πινάκων τῆς κινήσεως τοῦ ἡμετέρου ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου προκύπτει ἡ ἐξῆς πληροφορία· ὅτι ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς καθ' ἕκαστον τῶν πρὸ τοῦ 1862 τεσσάρων ἐτῶν εἰσάγοντο ἐν Ἑλλάδι πλείονες τῶν 400 χιλ. ὀκάδων νημάτων, μάλιστα τῷ 1860 πλείονες τῶν 500 χιλ., ἀφ' ἑτέρου καθ' ἕκαστον τῶν τριῶν ἐτῶν 1862—1864 εἰσάχθησαν ὀλιγώτεροι τῶν 200 χιλ. ὀκάδων. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐπομένην ἑπταετίαν 1865—1871 ἡ ἐπιβίωσις εἰσαγωγῆς τῶν νημάτων ἀναβιβάζεται ἀπὸ 344,000 ὀκ. μέχρι 465,000, ἵνα καταπέσῃ πάλιν ἐν τῇ κατόπιν τριετίᾳ εἰς 284,000 τῷ 1872, εἰς 241,000 τῷ 1873 καὶ εἰς 218,000 τῷ 1874.

Βεβαίως ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων οἰκονομικῶν συμπτωμάτων ἔχει τι περίεργον. Ἐὰν ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἐλαττώσεως τῆς εἰσαγωγῆς συμπίπτῃ πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν τοῦ 1862, ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ἐλαττώσεως συμπίπτει πρὸς τὴν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἐν Ἑλλάδι βαμβακουρικῆς. Διότι ἐκ τῶν αὐτῶν πάλιν ἐμπορικῶν πινάκων ἐξάγεται, ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸ 1872 ἐξήχθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος 4,000 ὀκ. νημάτων, τῷ 1873 ἀναβιβάσθη τὸ ποσὸν εἰς 60,000 καὶ τῷ 1874 εἰς 283,000. Σημεῖον ὅτι τὰ ξένα νήματα, κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ἐλαττώσεως τῆς εἰσαγωγῆς τῶν, εὖρον συναγωνιστὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχυρότερον ἢ πρὶν, καὶ ὅτι ἡ ἐγχώριος βαμβακουργία ἔλαβε πλείονα ἑαυτῆς συνειδήσιν, ἀφοῦ ἀπὸ τῶν ἐντοπιῶν ἀναγκῶν προέβη καὶ εἰς τὰς τῆς γείτονος χώρας, πρὸς ἣν κατὰ πάντα λόγον ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἐξαγωγὴ διηυθύνθη.

Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ βάμβακος ἔρχεται νὰ προσθέσῃ νέαν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου, διότι ἀπὸ 20,352 στα-

τήρων τῷ 1872, κατέβη εἰς 5,453 τῷ 1873 καὶ κατέπεσεν εἰς 2,807 τῷ 1874. Ἀντιθέτως δὲ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀπὸ 639 στατήρων τῷ 1872, ἀνέβη εἰς 1,966 τῷ 1873 καὶ 2,615 τῷ 1874. Ὑπολείπεται βεβαίως ἡ γνώσις τοῦ παραχθέντος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς βάμβακος κατὰ τὴν ἐν λόγῳ τριετίαν. Ἐν τούτοις κέκτηται πάντως ἐνδεικτικὴν σημασίαν ἡ ἐκτεθεισὰ ἀντιστροφή τοῦ ρεύματος τῆς περὶ τὸν βάμβακα εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι βαμβακουργία δύναται νὰ διαφεθῇ εἰς τρία στάδια· τὸ μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκόμισιν, τὸ δὲ εἰς τὴν νηματοποίησιν αὐτοῦ, τὸ δὲ εἰς τὴν ὕφανσίν του. Ἡ κατάταξις αὕτη ἀρμόζει εἰς τὴν φύσιν ἐν γένει τῆς βαμβακουργίας. Ἐν τούτοις ἱστορικῶς ἐν Ἑλλάδι τὰ ἐκκομιστήρια εἶναι μεταγενέτερα τῶν κλωστήριων, διότι ὅταν τῷ 1846 συνέστη τὸ πρῶτον ἐξωθεν τῶν Πατρῶν κλωστήριον, ἡ ἐκκόμισις τοῦ ἐν αὐτῷ καταναλισκομένου βάμβακος δὲν ἀπετέλει ἰδιαιτέραν βιομηχανίαν. Ὡστε πρῆκυψεν αὕτη βαθμηδόν, καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ νόμου τῆς ὅσον προάγεται ἡ κοινωνία ἐπὶ τοσοῦτον διαιρέσεως τῶν ἔργων αὐτῆς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκκομιστικῶν, κλωστικῶν καὶ ὕφαντικῶν καταστημάτων ἀναβιβάζεται εἰς 33, ἐκ τῶν ὁποίων 18 εἶναι ἀτμοκίνητα καὶ 15 ὕδροκίνητα (Ἀπογραφικαὶ Πληροφορίαι Ἀ. Μανσόλα, 1876, σελ. 3 καὶ 10). Καὶ ἐν Πειραιεῖ μὲν περιλαμβάνονται 2 ἐκκομιστήρια 28 ἵππων δυνάμεως, 6 κλωστήρια 295 ἵππων δυνάμεως, καὶ 2 ὕφαντήρια 96 ἵππων δυνάμεως, ἅπαντα ἀτμοκίνητα· ἐν Λεβαδείᾳ δὲ 4 ἐκκομιστήρια 402 ἵππων δυνάμεως καὶ 4 κλωστήρια 88 ἵππων δυνάμεως, ἅπαντα ὕδροκίνητα· ἐν Πάτραις δὲ 4 κλωστήρια 60 ἵππων δυνάμεως, ἐξ ὧν τὸ ἐν ὕδροκίνητον 6 ἵππων δυνάμεως· ἐν Στυλίδι δὲ 1 ἐκκομιστήριον καὶ 1 κλωστήριον, ἀτμοκίνητα, ἑκάτερον 30 ἵππων δυνάμεως· ἐν Λαμίᾳ δὲ 1 ἐκκομιστήριον ἀτμοκίνητον

12 ἵππων δυνάμεως· ἐν Ἐρμουπόλει δὲ 1 κλωστήριον ἀμμοκίνητον 25 ἵππων δυνάμεως· ἐν Αἰγίῳ δὲ 1 κλωστήριον ὑδροκίνητον 20 ἵππων δυνάμεως.

Ἐν γένει ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς βαμβακουργίας ἡ μὲν διὰ τοῦ ἀτμοκίνησις ὑπολογίζεται εἰς 569 ἵππων δύναμιν, ἡ δὲ διὰ τοῦ ὕδατος εἰς 166 ἵππων δύναμιν. Ἡ ἐκκόκισις περιλαμβάνει 171 ἵππων δύναμιν, ἡ κλωστικὴ 480 μετὰ 34,636 ἀτράκτων, καὶ ἡ ὑφαντικὴ 96 μετὰ 10,300 ἀτράκτων καὶ 180 ἰστών. Καθὼς ἀνωτέρω παρετηρήθη, ἡ ἐν Ἑλλάδι βαμβακουργία συγκεντροῦται, τό γε νῦν ἔχον, εἰς ὀκτὼ πόλεις, ἐφ' ὧν προίσταται ὁ Πειραιεὺς, ὅστις μόνος ὑπολογίζει ἐν ἑαυτῷ 406 ἵππων δύναμιν ἀτμοκίνητον, ἐνῶ διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἀπομένει τοιαύτη μὲν μόνων 163 ἵππων, ὑδροκίνητος δὲ 166, τὸ ὅλον 329 ἵππων δύναμιν.

Ἡ μεταξύ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ὕδατος ἀναλογία προξενεῖ θεβαίως ἐντύπωσιν, προκειμένου περὶ τόπου ἐν ᾧ ἡ ποικιλία τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ δι' αὐτῆς ρέοντα ὕδατα ἡδύνατο πολλῶν πλείονα φυσικὴν τῆς χώρας δύναμιν κινήσεως νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν. Ἀλλὰ τὸ φαινόμενον ἐξηγητέον ἐκ τῆς ἐλλείψεως μᾶλλον καλοῦ συστήματος συγκοινωνίας. Ἀρκεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Λεβαδείας, ἥτις ἐπὶ τῆς ὑδροκινήτου βαμβακουργίας κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἵνα ἀποδείξῃ πόσα ἄλλα κέντρα βαμβακουργικὰ ἡδύνατο νὰ συγκροτηθῶσι διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς φυσικῆς τοῦ βάμβακος παραγωγῆς, πρὸς τὴν τεχνικὴν κατεργασίαν του καὶ τὴν μεταξύ παραγωγῶν καὶ καταναλωτοῦ εὐκόλον ἐπιμιξίαν.

Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ ἔντασις τῆς βαμβακουργικῆς ἐν Ἑλλάδι βιομηχανίας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1862. Ἐνῶ πρὸ αὐτῆς ἐν μόνον κλωστήριον ὑπῆρχεν ἐν τῷ τόπῳ (Πάτραι 1846), μετ' αὐτὴν προστεθήσαν 17. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην, ἡ σημαντικωτέρα ἀνάπτυξις ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 1869, καθ' ὃ ὀργανίσθησαν 4 κλωστήρια (2

ἐν Πειραιεῖ, 2 ἐν Λεβαδείᾳ, 1 ἐν Στυλίδι)· κατόπιν ἔρχεται τὸ ἔτος 1873, καθ' ὃ ὀργανίσθησαν 3 κλωστήρια (2 ἐν Πειραιεῖ, 1 ἐν Πάτραις)· τὰ ἔτη 1870, 1871 καὶ 1874 ὑπολογίζουσι τὴν συγκρότησιν δύο ἑκαστον κλωστήριων· τὰ ἔτη 1865, 1866, 1868 καὶ 1872 ἀνὰ ἓν ἑκαστον συνεκρότησαν κλωστήριον.

Ἡ βιομηχανικὴ αὐτὴ δραστηριότης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀλλοτρία πρὸς τὴν νέαν ὄθησιν, τὴν ὁποίαν ἡ μεταβολὴ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἔδωκε ἀπὸ τοῦ 1862 εἰς τὰ πνεύματα. Βεβαίως δὲν δύναται ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ εὕρῃ ὁ ἀπορῶν τὰς ἀποδείξεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐζήτηι ὁ Θωμᾶς παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' ἐὰν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος οἱ ἄνθρωποι πλείοτερον ἠλπίζον εἰς τὴν κηδεμονεῖαν τῶν κυβερνήσεων του, ἢ ὅσον ἤδη ἐν τῇ πρακτικῇ δέχονται, ἀναντιρρήτως ἡ ἐπελθοῦσα ἀποκάλυψις τῆς πλάνης (διότι ἐπὶ τέλους δὲν ἠδυνήθη ἐκείνη οὐδ' ἑαυτὴν νὰ σώσῃ) καὶ ἡ ἐντεῦθεν καταρτισθεῖσα χειραφέτησις ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν διοικουμένων ἔσχε μέγιστον μέρος εἰς τὴν ἐκτύλιξιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἀλλεπαλλήλως ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία προήγαγεν ἐν τῇ ἐθνικῇ τοῦ τόπου ζωῇ.

AP.

ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ.

Ἐν γένει ὅσῳ πολλαπλασιάζεται τὸ ἀνθρώπινον γένος, τόσῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγρίων ζώων ἐλαττοῦται. Ἀλλ' ἐὰν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἡ βιομηχανία ἀντικαθιστᾷ εἰς τοὺς ἐκλείποντας μεγάλους ἀριθμοὺς αὐτῶν μείζονας ἔτι ἐξημερωμένων ζώων, ἐντὸς τῆς θαλάσσης τὸ φαινόμενον τοῦτο

έντελῶς καθυστερεῖ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Ἡ εὐρεῖα θάλασσα εἶναι τὸ αἰώνιον κέντρον τῆς ἀγρίας ζωῆς.

Ἐν τούτοις παρατηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἀλμυρῶν καὶ ἐπὶ τῶν γλυκέων ὑδάτων, ὅτι χῶραι, θρίθουσαι ἄλλοτε ἰχθύων, κατέστησαν ἤδη πτωχότεραι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ φυσικοῦ πλούτου. Καὶ βεβαίως μὲν ἀστυνομική τις ἐν τῇ πράξει πρόνοια ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς φυσιολογικῆς μορφώσεως τῆς ὑδατίνης ζωῆς, τὸ κύριον ὁμῶς ἀνήκει πάντως εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῆς ἀπὸ βιομηχανικῆς τινὸς εἰδικῆς καλλιέργειας, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἰχθυοκαλλιέργειαν.

Ἀπὸ παλαιῶν χρόνων εἶναι γνωστὴ ἡ φυσικὴ μέθοδος ποταμίων τινῶν ἰχθύων, ἀναβαινόντων πρὸς τὰ καθαρώτερα τοῦ ρέοντος ὕδατος μέρη καὶ ἀποτιθέντων μεταξὺ χαλικῶν τὰ ὠὰ αὐτῶν, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ ἄρρηνες ἰχθεῖς ἐπιχέουσιν ἐπὶ τῶν ὠῶν τούτων τὸ ζωογόνον σπέρμα των. Ἡ παρατήρησις αὕτη ὑπῆρξεν ἀρετηρία εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς περὶ τῆς πρόκειται βιομηχανίας. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ *Jacobi*, δι' ἀλλεπαλλήλων πειραμάτων, ἀπέδειξε κατὰ πόσον ἡ τέχνη ἠδύνατο νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν φύσιν. Αἱ δοκιμαί ἐπανελήφθησαν καὶ ἀπὸ θεωρητικῶν μᾶλλον τὸ κατ' ἀρχὰς μελετῶν, κατὰ τὰ μέτα τοῦ παρόντος αἰῶνος, κατηρτίσθη πρακτικῶς ἡ τέχνη τῆς ἰχθυοκαλλιέργειας, ἂν ὄχι μέχρι τῆς ἐννοίας τοῦ *Quatre-fages* περὶ σπορᾶς τῶν ἰχθύων, ὅπως ἐνεργεῖται ἡ ἐπὶ τῆς γῆς σπορά, τοῦλάχιστον εἰς βαθμὸν ἐγγυώμενον περὶ εὐρυτάτου μέλλοντος.

Ἀμφιβάλω ἐὰν ὑπάρχωσι πολλοὶ τόποι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἠπείρῳ δεόμενοι μείζονος τοῦ ἡμετέρου ἐπιστασίας εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ἐν ὕδατι ὁσμῆρας ἐλαττουμένης ζωῆς. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ Εὐρωπαϊκῇ παραλίᾳ αἰτιμαί τῶν ἰχθύων, σχετικῶς, εἶναι ἀνώτεραι τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς. Ποταμοὶ, περίφημοι ἄλλοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τοὺς ἰχθεῖς των, οὐδὲ ὑπολογίζονται νῦν ἐπὶ τοῦ ζητή-

ματος τῆς κρεατίνης προφῆς τῶν περίξ οἰκούντων λαῶν.

Ἐπὶ τοιούτων σκέψεων κατεχόμενος περιεπάτου προὐλίγων ἐτῶν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ, ἐνώπιον τῆς γραφικῆς θέσεως τῶν περίξ ὀρέων τῆς Ἀρκαδίας. Τίνος ἔνεκα τόσον εὐρεῖα λίμνη δὲν περιέχει ἰχθεῖς δυνάμενους νὰ θρέψωσι τοὺς ἀπογόνους τῶν προσελήνων Ἀρκάδων; Εἶναι ἄρα γε ἀδύνατον νὰ ἐποικηθῇ ἡ λίμνη τοῦ Φενεοῦ ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ ἐξ αὐτῆς πιθανῶς ἐξερχόμενου γειτονικοῦ ποταμοῦ Λάδωνος; Μήπως τὸ ἀπότομον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄρος, τὸ ἐπὶ τῆς λίμνης τρόπον τινα, κρεμάμενον, ἐκφοβίζει τὴν ἐν αὐτῇ ζωὴν; Ἐπὶ τῶν ἀποριῶν τούτων καὶ τοῦ κινδύνου αὐτὰς οἰκονομικοῦ τῆς χώρας διαφέροντος ἐγένετο ἡ ἐπομένη ἀλληλογραφία, τὴν ὁποίαν δανεῖζομαι ἐν τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκδιδομένου εἰδικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος «*Land and Water*» (7 Δεκεμβρίου 1872), μεθ' ὅλου τοῦ κύρους ὅπερ παρέχει τὸ ὑπογεγραμμένον ὄνομα τοῦ ἐπισήμου Ἀγγλοῦ σοφοῦ.

«Πρὸ ὀλίγου, ἐπιστρέψας ἀπὸ τῆν εἰς Ἀρκαδίαν ἐκδρομὴν μου, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ ὑποβάλω ὑμῖν ἐρωτήσεις τινὰς, ὡς πρὸς τὴν ἰχθυοτροφικὴν δεξιότητα τῆς λίμνης Φενεοῦ. Ἡ λίμνη αὕτη κεῖται 2,320 πόδας ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἔχει καθαρὸν καὶ διαυγὲς ὕδωρ, οὐδέποτε παγόνον, καὶ βάθος κατὰ τόπους διάφορον· εἶναι δὲ ἀμφίβολον ἂν δύνηται ἡ λίμνη αὕτη νὰ καταστῇ πλώιμος· ἐν γένει περικυκλοῦται ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα χωρίζονται ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης διὰ χαμηλοτέρων γηλόφων. Ἐν τῶν ὀρέων τούτων, ὀνομαζόμενον Σαῖτά, ὁ ἀρχαῖος Σαῖαθις, κατὰ τὸν *Leake*, ὑψηλὸν ἕως 5,580 πόδας ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χωρίζει τὴν λίμνην Φενεοῦ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος.

Ὁ Λάδων ἐξέρχεται μεγαλοπρεπῶς, ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δυνάμει, ἀπὸ τῆς ὀπισθεν τῆς λίμνης ὑπώρειας τοῦ ὄρους Σαῖτά. Ἀπὸ τοῦ Πausανίου δὲ ἕως τώρα, θεωρεῖται γενικῶς, ὅτι ὁ Λάδων δέχεται τὰ ὕδατα τῆς λίμνης Φενεοῦ

δι' υπογείων φυσικῶν ὀχετῶν. Ὁ Πausanias λέγει περὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Λάδωνος, ὅτι εἶναι τὰ κάλλιστα ὄλων τῶν Ἑλληνικῶν ποταμῶν. «Ὁ δὲ Λάδων ποταμῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑδῶρ παρέχεται κάλλιστον» (Πaus, Δ'. κεφ. 20). Τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις ἔσχε καὶ ὁ συνταγματάρχης *Leake*, διότι εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ περιηγήσεις αὐτοῦ (Τομ. 11 σελ. 100) περιγράφει τὸν ποταμὸν τοῦτον, ὡς τὸν ὠραιότατον τῆς χερσονήσου, καὶ σχετικῶς πρὸς τὸ προκείμενον θέμα ἀναφέρει ὅτι ἀπαράγει τὸν κέφαλον, τὸ ἡλαβράκι καὶ τὸ χέλι, ἅπαντα, κατὰ τὸν Θελοπούσιον ὁδηγόν μου, ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαίοντα εἰς τὸν ποταμὸν, εἰς τὰ ἀνώτερα μέρη τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται ἡπέστροφα, ὁ τροχὸς καὶ τὸ μούστακι· ἄδεν ἠξεύρω ἀκριβῶς ποῖους ἰχθεῖς ἐννοεῖ διὰ τῶν δύο τελευταίων ὀνομάτων.

«Δὲν δύναμαι νὰ σᾶς δώσω τὰ Ἀγγλικὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων τούτων, ἀλλὰ δύναμαι ἐξ ἰδίων παρατηρήσεων νὰ συμπληρώσω τὴν περιγραφὴν τοῦ *Leake*, ὡς πρὸς τὸ ἀνώτερον ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, καὶ πρὸ πάντων ὅσον ἀφορᾷ τὴν «πέστροφα».

«Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ποταμὸς εἶναι τόσον πλούσιος εἰς ἰχθεῖς, ἡ λίμνη ἔχει μόνον ὀλίγα, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα ἤδη ἰχθύων. Νομίζετε δυνατόν νὰ μετενεχθῶσιν εἰς τὴν λίμνην εἶδη τινὰ τῶν ἰχθύων τοῦ Λάδωνος, καὶ ἰδίως ὁ τρώκτης; Συμβουλευέτε τὴν μεταφορὰν τοῦ ἰχθύος ἢ τῶν ὠῶν αὐτοῦ; Ποία εἶναι ἡ καταλληλοτέρα ἐποχὴ, καὶ τί ἀπαιτεῖται εἰς ἐπιτυχίαν; Καὶ τέλος, ποῖοι εἶναι οἱ ἐν γένει ἀπαιτούμενοι ὄροι διὰ τὴν ἰχθυοκαλλιέργειαν τῆς λίμνης Φενεοῦ;

«Ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις μου θὰ ἐννοήσητε, ὅτι πρόκειται περὶ πρωτοπέριου, καὶ ὅτι θὰ χρειασθῶσι λεπτομερέστεραι πληροφορίαι εἰς ἐμὲ ἢ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνταποκριτάς σας. Ἐπὶ τοῦ ὄλου ἐλπίζω, ὅτι τὸ καινοφανὲς τῆς μελετωμένης ἰχθυοκαλλιέργειας θέλει κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον ὑμῶν,

καὶ δύναμαι νὰ προσθέσω, ὅτι ἡ ὑμετέρα συμβουλὴ δὲν θέλει ἀπολεσθῆ· διότι παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης ὑπάρχει μικρὸν Μοναστήριον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι, δύο πρὸ πάντων φιλόπονοι καὶ ἱκανῶς εὐφρῆεις Μοναχοί, μοὶ ὑπεσχέθησαν καὶ ἐπιθυμοῦσι ζωηρῶς νὰ κατορθώσωσι τὴν ἰχθυοκαλλιέργειαν τῆς λίμνης. Ἐάν νομίζετε ἄλλο τι εἶδος παρὰ τὸν τρώκτην (κοινῶς πέστροφα) καταλληλότερον διὰ τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ, ἐλπίζω, ὅτι, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, θὰ μὲ ἀξιώσητε διὰ τοῦ φωτός τῆς ἐπιστήμης ὑμῶν.

Ἐν Ἀθήναις 15 Νοεμβρίου 1872.

A. O.

«Θέλω εἶσθαι πολὺ εὐτυχὴς, ἐάν γίνω χρήσιμος τῷ A. O. εἶναι καλὸν σημεῖον διὰ τὴν ἰχθυοκαλλιέργειαν, ἂν ἡ ἀγαπητὴ μου αὐτὴ ἐπιστήμη εἰσαχθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Παρατήρησα, ὅσον κάλλιον ἠδυνήθην, ἐπὶ τοῦ χάρτου, τὸ μέρος, ὅπερ ἀναφέρει ὁ A. O. Βλέπω, ὅτι δύο ποταμοὶ (ἴσως ρεῦματα κατάλληλα εἰς ἰχθυοτροφίαν), χύνονται ἐντὸς τῆς λίμνης Φενεοῦ, καὶ νομίζω πολὺ πιθανόν, ὅτι ὁ ποταμὸς Λάδων ἔχει τὴν πηγὴν του ἐξ αὐτῆς τῆς λίμνης, διὰ τινος ὑπογείου διαβάσεως, ὅπως ὁ ποταμὸς *Gaiway* ἐν Ἰρλανδίᾳ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν λίμνην *Mask* ὑπογείως, διὰ μέσου τῶν ὀρέων. Ἡ λίμνη Φενεοῦ εἶναι καταλληλοτάτη, νομίζω, διὰ τὸν *charr* τοῦ *Cumberland*, *Salmo Alpinus*, Ἀλπειον Ἀττακέα, κοινῶς Σαλομόν, καὶ ἄλλα εἶδη. Ἐάν ὁ A. O. ἐπιθυμῆ νὰ δοκιμάσῃ ὁ *K. Parnaby*, διευθυντῆς τοῦ ἐν *Keswick* ἰχθυοτροφείου τοῦ *Troulabe*, θὰ δυνηθῆ ἀναμφιβόλως νὰ τῷ προμηθεύσῃ ὡὰ δι' ἐφέτος, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιμέλειαν θ' ἀναλάβωσιν οἱ παρὰ τὴν λίμνην οἰκοῦντες Μοναχοί. Πληροφοροῦμαι, ὅτι 9 ἡμέρας ἀπέχουσιν αἱ Ἀθηναίαι τοῦ Λονδίνου, καὶ ἤθελον νὰ μάθω τὴν γνώμην τοῦ *K. Parnady*, ἂν τὰ ὡὰ τοῦ *charr* μετακο-

μίζονται ασφαλέστερον τιθέμενα ἐντὸς πάγου, ἅμα τῷ χωρισμῷ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἰχθύος, ἢ τιθέμενα ἀπλῶς μετὰ τοῦ ἀνοικτοῦ ἐμβρύου ἐντὸς χάρτου. Ἐὰν ὡς ἰχθύων τοιοῦτοτρόπως μεταφέρονται ἐξ Ἀμερικῆς, διατί νὰ μὴ διατηρηθῶσι μέχρι τῶν Ἀθηνῶν; Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἀξιολογώτατον εἶναι νὰ δοκιμάσῃ τις.

«Φρονῶ, ὅτι ὁ τρώκτης δύναται νὰ μετενεχθῇ ἐκ τοῦ ποταμοῦ εἰς λίμνην. Ἡ δοκιμὴ πρέπει νὰ γείνη μόνον διὰ μικρῶν ἰχθυοδίων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ τεθῶσιν ἐντὸς ἀγγείων, ἐκ κασαιτέρου ἢ ἄλλης ὕλης, περιεχόντων ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, λαμβανομένης τῆς προνοίας, ὥστε νὰ μὴ τεθῶσι πολλὰ ἰχθυῖδια ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου. Τὸ ὕδωρ πρέπει ν' ἀλλάσῃται καθ' ὅσον τὸ δυνατόν συγχρότερον. Ὅσον ψυχρότερος ὁ καιρὸς, τόσον πιθανώτερα ἢ ἐπιτυχία. Κατὰ τὴν μεταφορὰν ὁ ἀτμ. πρέπει ν' ἀνανεῶται ἐντὸς τοῦ ὕδατος διὰ ζεύγους φουσητήρων. Ἐὰν δὲν ἦναι εὐκόλον νὰ γίνῃ ἡ δοκιμὴ τοῦ *charn*, ἤθελον συμβουλεύσει νὰ δοκιμασθῇ ἀμέσως ὁ ἐγγχώριος τρώκτης.

«Βλέπων τὸν χάρτην, κρίνω δυνατὴν τὴν καλλιέργειαν καὶ τῶν ὄστρειδίων ἐν Ἑλλάδι. Βλέπω, ὅτι ὑπάρχει ἐν αὐτῇ ἱκανῶς μέγα τέναγος, ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἔλος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀπισθεν τοῦ *Chesil Bank* εἰς *Portland* παρὰ τῷ *Weymouth*.

«Βλέπω ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὅτι αἱ λέξεις «ἰχθυοτροφεία Ἀγουλινίτζης» εἶναι γεγραμμένα ἀντικρυ τοῦ τέναγος τούτου· ὥστε εἶναι πιθανόν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἤδη ὄστρειδοτροφεία κατ' αὐτὸ τὸ μέρος. Ὅπως καὶ ἂν ἦναι, ἀξίζει νὰ ἐξετάσῃ τις τὸ πρᾶγμα. Τὸ ὕδωρ αὐτοῦ τοῦ τέναγος πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἦναι ἡσυχον, καὶ πιθανῶς πολὺ θερμὸν τὸ θέρος, καθ' ὅσον αἱ δύο αὐταὶ ιδιότητες εἶναι ἀναγκασιόταται διὰ τὰ ὄστρεῖδια, ὅταν γεννῶσιν. Ἐὰν δοκιμάσῃ τις νὰ τὰ συνάξῃ ἐντὸς καλάθων κλπ. ἴσως ἐπιτύχῃ. Θὰ προσπαθῆσω νὰ εὕρω ποῖοι ἰχθεῖς ἐννοοῦνται

διὰ τῶν ὀνομάτων, ἅτινα δὲν μετεφράσθησαν. Ἀλλὰ θὰ μὲ ὑποχρεώσῃ πολὺ ὁ Α. Ο. ἂν μοὶ στείλῃ δείγματα αὐτῶν ἐντὸς κοινοῦ ξεροῦ ἁλατος.

FRANK BUCKLAND.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΕΜΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις ἐπραγματεύθη ἄλλοτε (φυλ. 44, σελ. 338) περὶ τῆς ἐν ἔτει 1874 καταστάσεως τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τινος συγκριτικῆς πρὸς ἄλλα τινὰ ἔθνη ἐρεῦνης. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν εἰς τὸν *K. F. Cobb* νεωτέρας ἐτι πληροφορίας, γενικωτέρου διεθνοῦς διαφέροντος, καθὸσον περιλαμβάνει τὴν κατὰ τὸ 1876 κατάστασιν τοῦ παγκοσμίου ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ. Ἐὰν ἐκ τῆς κατωτέρω ἀπογραφῆς ἐλλείπουσι τὰ ὀνόματα ἀπομεμονωμένων τινῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἢ παρατήρησις αὐτῇ ἐξηγῆι, τρόπον τινα, τὴν ἔννοιαν τῆς ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ καθολικότητος, διότι ἔχει ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν ἐν συναλλακτικῇ, διὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιμιξία διατελοῦσαν ἀνθρωπότητα.

Χῶραι	Ἴστιοφόρα		Ἀτμοκίνητα		Ὅλοντόν.
	Πλοῖα	Τόνοι	Πλοῖα	Τόνοι	
Μ.Βρεταν.	20,265	· 5807,365	— 3,299	· 3362,992	— 9,170,357
Ἡν.Πολιτ.	7,288	· 2390,521	— 605	· 789,728	— 3,180,249
Νορβηγία	4,749	· 1410,903	— 122	· 55,874	— 1,466,777
Ἰταλία	4,601	· 1292,076	— 114	· 97,582	— 1,389,658
Γερμανία	3,456	· 875,995	— 226	· 226,888	— 1,102,853
Γαλλία	3,858	· 725,048	— 314	· 334,334	— 1,059,382
Ἰσπανία	2,915	· 557,320	— 230	· 176,250	— 733,570

Χῶραι	Ἴστιοφόρα		Ἀτμοκίνητα		᾽Όλον τόν.
	Πλοῖα	Τόννοι	Πλοῖα	Τόννοι	
Ἑλλάς	2,121..	426,905—	11..	7,133—	434,038
Ὁλλανδία	1,432..	399,993—	126..	134,600—	534,593
Σουηδία	2,121..	399,128—	249..	88,660—	487,788
Ρωσσία	1,785..	391,952—	151..	105,962—	497,914
Αὐστρία	983..	338,684—	78..	81,269—	419,953
Δανία	1,343..	183,953—	87..	60,697—	249,650
Πορτογαλ.	456..	107,016—	26..	22,277—	129,293
Νότ. Ἀμερικ.	273..	95,459—	81..	59,263—	154,722
Κεντρ. Ἀμερ.	153..	57,944—	6..	3,132—	61,076
Τουρκ. κ. Αἴγ.	305..	48,289—	30..	28,264—	76,553
Βέλγιον	54..	23,344—	35..	40,700—	64,044
Ἀσία.	42..	16,019—	11..	10,877—	26,966

Ἐάν υπολογίσωμεν ἰδιαιτέρως τὰς χῶρας, τῶν ὁποίων τὸ ναυτικὸν ὑπερβαίνει, εἰς χωρητικότητα, τόνων, τὸ ἑκατομμύριον, ἢ Ἀγγλικὴ σημαία περιλαμβάνει πλειότερα τῶν ὅσα ὅλαι αἱ λοιπαὶ ὁμοῦ ἠνωμένοι (9, 170,357 τόν. πρὸς 8,198,919). Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ δευτερεύουσα θέσις τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἐτι μᾶλλον ἡ ὑπεροχὴ τῆς Νορβηγικῆς σημαίας ἀπέναντι τῶν λοιπῶν, χωρὶς νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ Γαλλικὴ κατέχει τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς κλίμακος, καὶ ὅτι προίσταται αὐτῆς, ἂν οὐχὶ κατ' ἀριθμὸν, τοῦλάχιστον κατὰ χωρητικότητα τὸ Γερμανικὸν ναυτικόν.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην τάξιν τῶν ἑκατομμυριούχων ἐπικρατειῶν ἔρχεται ἡ τάξις τῶν ὑπὸ τὸ ἑκατομμύριον ἀριθμουσῶν τοὺς τόνους τοῦ ναυτικοῦ των. Ἐν τῇ τάξει ταύτῃ ἡ Ἑλλάς κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν (ἢ πρώτην ἀνήκει εἰς τὴν Ἰσπανίαν), ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χωρητικότητα τῶν ἱστιοφόρων πλοίων, καὶ τὴν προτελευταίαν (ἢ τελευταία ἀνήκει εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικὴν), ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χωρητικότητα τῶν ἀτμο-

κινήτων. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ γίνῃ ἡ παρατήρησις, ὅτι ὁ εἰς 11 Ἑλληνικὰ ἀτμοκίνητα ὑπολογισμὸς ἔχει τι οὐσιωδῶς ἐλλειπές, διότι τοσαῦτα εἶναι περίπου τὰ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις κινούμενα, ἐνῶ πέραν αὐτῶν ὑπάρχουσιν ὁμολογουμένως καὶ ἄλλα ἀτμοκίνητα, ἐφ' ὧν κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία.

Σχετικῶς πρὸς τὴν γενικὴν (ἱστιοφόρων καὶ ἀτμοκινήτων) χωρητικότητα, τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν κατέχει τὴν πέμπτην ἐν τῇ προκειμένῃ τάξει θέσιν. Ἐάν ὑπερβαίῃ ὁμοῦ αὐτὸ κατὰ 300,000 τόνων τὸ Ἰσπανικὸν καὶ κατὰ 100,000 τὸ Ὁλλανδικὸν, ἀφ' ἑτέρου ἢ ὑπέρβασις τοῦ Ρωστικοῦ καταπίπτει εἰς 63,000 καὶ τοῦ Σουηδικοῦ εἰς 53,008. Ἐν τούτοις προίσταται καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπέναντι ἐννέα ἐτέρων χωρῶν, τῆς Αὐστρίας κατὰ 1,500 τόνους, τῆς Δανίας κατὰ 185,000, τῆς Πορτογαλλίας κατὰ 203,000, τῆς Νοτείου Ἀμερικῆς κατὰ 280,000, τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς κατὰ 373,000, τῆς Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου ὁμοῦ κατὰ 358,000, τοῦ Βελγίου κατὰ 370,000, καὶ τῆς Ἀσίας κατὰ 407,000! Ὡ ἀρχαῖαι μεταξὺ Ἑλληνικῆς καὶ Ἀσιατικῆς ἀνθρωπότητος ναυτικαὶ ἀναμνήσεις!

ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΒΑΥΑΡΙΑ ΕΡΓΑΤΩΝ.

Τὸ ζήτημα τοῦ νομοθετικοῦ κανονισμοῦ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν παρεχόντων καὶ τῶν δεχομένων ἐργασίαν συνδέεται πρὸς τὴν προηγουμένην ἐξακρίβωσιν τῶν πραγματικῶν ἐκάστου τόπου περιστάσεων. Αἱ περὶ αὐτῶν ἐρευναι ἀποτελοῦσι λοιπὸν λίαν ἐνδιαφέρον διοικητικὸν ἔργον, δεῖγμα τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὴν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐνεργηθεῖσαν ἐπίσημον ἐν Βαυαρίᾳ ἐξέτασιν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ πρὸς ὄφε-

λος τῶν ἐργατῶν ὑφιστάμενα καθιδρύματα καὶ τὴν ἐπὶ τῆς καθόλου βιομηχανίας ὑπάρχουσαν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τοῦ ἀνδρείου καὶ τοῦ γυναικείου φύλου.

Τὸ πόρισμα τῆς περὶ ἧς πρόκειται ἐρεῦνης εἶναι, κατὰ τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Αὐγούστης, ὅτι ἡ Βαυαρία καὶ ἐν τοῖς φιλανθρωπικοῖς καθιδρύμασι ὑπὲρ ἐργατῶν δὲν ὑστερεῖ ἄλλων πεπολιτισμένων κρατῶν. Ἀπεδείχθη ὅτι ἐπὶ 692 ἐργοστασίαις, ἀσχολοῦσιν 72,097 ἐργάτας, ὑφίστανται 2,478 φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα πάσης φύσεως, διανεμόμενα κατὰ νομοῦς ὡς ἑξῆς :

Ἄνω Βαυαρία	102	12,198	358
Κάτω Βαυαρία	57	3,347	148
Παλατινάτον	152	13,347	518
Ἄνω Παλατινάτον	63	4,749	194
Ἄνω Φραγγία	73	7,572	254
Μέση Φραγγία	117	9,460	369
Κάτω Φραγγία	57	4,443	177
Σουηβία	74	16,988	463
	652	72,097	2498

Τὸ ὅλον τῶν ἐργατῶν ἐξ 72,000 εἰς στρογγυλὸν ἀριθμὸν διανέμεται εἰς $\frac{5}{7}$ ἀνδρείου φύλλου καὶ $\frac{2}{7}$ γυναικείου. Ἐπὶ τῆς χρήσεως ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν εἰς ἐργασίαν παρατηρεῖται μεγάλη κατὰ τόπους διαφορὰ, τὴν αἰτίαν αὐτῆς ἔχουσα ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν βιομηχανιῶν. Τὴν μεγίστην ἀντίθεσιν ἀποτελοῦσιν ἡ Ἄνω Βαυαρία καὶ ἡ Σουηβία. Ἐν τῇ πρώτῃ κατεργάζονται κυρίως μηχαναὶ, ἀτμάμαξαί, τὰ χρειώδη ἐν γένει εἰς σιδηροδρόμους· εἶναι δὲ αὕτη καὶ ἡ χώρα τῆς κατ' ἐξοχὴν παραγωγῆς τοῦ ζύθου. Ἡ Σουηβία τοῦναντίον ἔχει πολλὰ κλωστικὰ καὶ ὑφαντικὰ καταστήματα.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐκ τῶν 12,198 ἐργατῶν τῆς Ἄνω Βαυα-

ρίας 10,611 εἶναι ἀνδρείου φύλου καὶ μόνον 1,587 ἀνήκουσιν εἰς τὸ γυναικεῖον, ἐκ τῶν 16,988 ἐργατῶν τῆς Σουηβίας 8,587 εἶναι ἄνδρες καὶ 8,401 γυναῖκες, ἐν ἄλλοις λόγοις ἢ χρήσις ἀνδρείας καὶ γυναικείας ἐργασίας εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτή.

I. II. ΕΥΤΑΞΙΑΣ.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ τοῦ 1877.

Ἀπὸ 37 $\frac{4}{10}$ ἑκατομμυρίων δραχμῶν τῷ 1874, τὰ ἔσοδα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ὑπελογίσθησαν εἰς 35 $\frac{2}{10}$ τῷ 1875, εἰς 38 $\frac{8}{10}$ τῷ 1876 καὶ εἰς 39 $\frac{2}{10}$ τῷ 1877. Ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ 41 $\frac{7}{10}$ ἑκατομμυρίων δραχμῶν τῷ 1874, τὰ ἔξοδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ὑπελογίσθησαν εἰς 39 τῷ 1875, εἰς 39 τῷ 1876 καὶ εἰς 41 τοῦ 1877. Παραλείπων τὴν ἀμφιβολίαν τῶν περὶ τὰ ἔσοδα προϋπολογισμῶν, ὑποθέτω πρὸς στιγμὴν ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐξόδων εἶναι σταθεροί, καὶ ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὸν τοῦ τελευταίου ἔτους, δὲν θὰ ἐπαυξήσῃ οὗτος ἐκ τῆς προσθήκης νέων ἀναγκῶν. Εἶναι προφανές ὅτι δι' ἐλλειμμάτων ἐννοεῖ ἡ διοικοῦσα τὴν ἡμετέραν πολιτείαν τέχνη, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ δυσχερές ἔργον τῆς. Καὶ δὲν τὸ ἐννοεῖ ἐν μόνῃ τῇ τελευταίᾳ τετραετίᾳ. Πρόκειται περὶ συστήματος, τρόπου τινὰ, τὸ ὁποῖον μετὰ σταθερότητος ἐκτυλίσσειται ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν.

Τοιαύτη μέθοδος δύναται προσωρινῶς νὰ καυχῆθῃ ὅτι ἐξοικονομεῖ τὸ παρόν. Ἐξομοιοῦται ὁμως πρὸς τὴν ἱατρικὴν ἐκείνην ἐμπειρίαν, ἣτις διώκουσα τὰς πληγὰς τοῦ δέρματος εἰσάγει τὸ δηλητήριον αὐτῶν ἐντὸς τῶν ὀστέων. Δὲν γνωρίζω ὀλεθριωτέραν οἰκονομικο-πολιτικὴν. Προετοιμάζει κατὰ μικρὸν, ἅμα δὲ καὶ ἀναποφεύκτως, κοινωνικὸν βάρβαρον, ἵνα κρημνίσῃ ἐν αὐτῷ καὶ ἐνόχους καὶ

αλώους υπό τὸ μαγευτικὸν ἄσμα τῆς σειρήνος Ἐπρὸ νοησίας.

Ὅπως ἔχουσι νῦν τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸ βάρος τοσοῦτων ἠρτημένων ἀναγκῶν καὶ πλείστων ἐτιὰπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπικειμένων, ἀπαιτεῖται ἀληθῆς ἐπιστημονικὴ ἰσχὺς, ἵνα ἀφ' ἑνὸς περισφίξη τὸ ἀπὸ πολλῶν χρόνων χαλαρωθὲν κιβώτιον τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὠθήσῃ πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὴν εἰς ἐνδυασμοὺς περιπεσοῦσαν φορολογικὴν μηχανήν. Ἡ οἰκονομικὴ ἰσορροπία, τὴν ὁποίαν εἰς μάτην θὰ ἐπιζητήσῃ ἡ ἐμπειρικὴ, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς τοῦ ὄλου ἀναλύσεως, ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα εἰς τὰ γενικά. Ἐκ τῆς ἐπόψεως τῶν τελευταίων, ἰδοὺ πῶς ἔχουσιν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ 1877 τὰ ἐξόδα καὶ ἔσοδα τῆς ἐπικρατείας: Α' Ἐξόδα. Χρέος δημοσίων δρ. 12,352,519. Χορηγία πρὸς τὸν Βασιλέα δρ. 1,125,000. Χορηγία πρὸς τὴν Βουλὴν δρ. 450,000. Γενικὴ ὑπηρεσία δρ. 22,163,014. Ἐξόδα διοικήσεως, ἐπιστάσις καὶ εἰσπράξεως τῶν φόρων δρ. 2,773,262. Διάφοροι πληρωμαὶ δρ. 2,204,000.—Β' Ἐσοδα. Ἀμειστοὶ φόροι δρ. 11,605,000. Ἐμμεστοὶ φόροι δρ. 18,155,000. Δημόσια καταστήματα δρ. 1,155,000. Δημόσια νομῆματα καὶ κτήματα δρ. 2,580,000. Ἐκποίησης ἐθνικῶν κτημάτων δρ. 3,000,000. Διάφορα εἰσοδήματα δρ. 956,000. Ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα δραχ. 296,000. Ἐσοδα κεκλεισμένων χρήσεων δρ. 1,500,000.

Ἐκ τῆς ἐπόψεως τῶν ἐξόδων θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν σύγκρισιν δύο μόνων ἀριθμῶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς γενικῆς ὑπηρεσίας. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπαιτεῖ δρ. 4,802,754 καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν 7,637,104. Ποία ἀναλογία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων κλάδων; Τῇ ἀληθείᾳ ἐν σωστὸν ἑκατομμύριον ἠδύνατο, ἀπὸ τίνος τῶν διοικητικῶν ἀναγκῶν συνδυασμοῦ, νὰ μεταβιβάσθῃ ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τὸ τῶν Στρατιωτικῶν. Ἡ δικαιοσύνη τῆς Ἑλλάδος ἀπαιτεῖ

δρ. 3,16,043. Αὐξήσατε τοὺς μισθοὺς καὶ ἐλαττώσατε τὸ προσωπικόν, θὰ ἔχετε δὲ ὡς πόρισμα πλείονα καὶ καλλιτέραν ἐργασίαν. Ἡ διοίκησις τῶν φόρων κατατρώγει 2,773,262 δρ. τὸ δέκατον τέταρτον περίπου τῆς ὅλης δημοσίας δαπάνης. Ἄρα γε ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ἡ ἐν Ἑλλάδι δημοσιονομία ἐξήνεγκε τὸν τελευταῖον αὐτῆς λόγον;

Ἐκ δὲ τῆς ἐπόψεως τῶν ἐσόδων, ἀπὸ γεικωτάτης τινὸς ἐρεῦνης, ἠδύνατο νὰ ἀπαιτήσῃ τις ἐκ τῶν ἐπιτηδεύματων, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς προαγωγῆς αὐτῶν, ἀντὶ τῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ σημειουμένων 950,000 δρ., δύο ἑκατομμύρια. Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν φόρος δὲν εἶναι εἰς ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ τμήμα τῆς χρήσεως αὐτῶν, οὐδὲ ἐμελετήθη ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ὁσημέραι προαγομένης οἰκοδομικῆς πολυτελείας. Κατὰ τὸ 1864 ὑπελογίζετο εἰς 36,686,560 δρ. ἡ ἀκαθάριστος πρόσοδος τῶν κατοικιδίων ζώων. Πῶς συμβαίνει ὅτι ἐν ἔτει 1877 ὁ ἐπὶ τῶν ζώων φόρος μόλις ἀνέρχεται εἰς δραχ. 1,200,000; Ἴνα δείξω τὴν δυσαρμονίαν, ἀρκεῖ ἡ σημείωσις, ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸ 1864 ἡ ἀκαθάριστος πρόσοδος τῶν σπειρομένων δημητριακῶν καρπῶν γαιῶν ὑπελογίζετο εἰς δρ. 43,482,515, ὁ ἐπ' αὐτῶν ἐγγειος φόρος καὶ τὸ δικαίωμα ἐπικαρπίας ὀρίζεται κατὰ τὸ 1877 εἰς δρ. 8,500,000. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς λοιπὸν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἥττον, βάσεως ἠδύνατο ὁ ἐπὶ τῶν ζώων φόρος νὰ φθάσῃ τὰ δύο καὶ ἡμισυ ἑκατομμύρια. Τὰ ἐκ τοῦ χαρτοσήμου ἔσοδα δὲν ἔλαβον ἐτι τὴν ὀριστικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Πρὸσφορῶτερος δὲ τελωνιακὸς ὀργανισμὸς ἠδύνατο νὰ ἀναβιβάσῃ κατὰ τὸ ἡμισυ τοῦλάχιστον τὰς ἐξ αὐτοῦ προσόδους, ἀπὸ 13 εἰς 18 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Ἐὰν πρὸς τὰ ἀνωτέρω, τῶν ὁποίων ἡ ἐνδεικτικὴ σημασία εἶναι προφανῆς, συνδυάσωμεν τὴν περαιτέρω διάπασιν ἐντάσεως λειτουργίαν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ πρὸς τὸν ὄγκον τῶν καθυστερούντων, καὶ, θλιβερόν εἰπεῖν, πρὸς

τὴν ἔκτασιν τῶν προβιβαζομένων καταχρήσεων, δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν γενικὴν ἰδέαν περὶ τῆς ὑπολειπομένης ἐν Ἑλλάδι, καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐξόδων καὶ τῶν ἐσόδων, δημοσιονομικῆς ἐνεργείας καὶ τῶν τελικῶν αὐτῆς πορισμάτων. Οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι, ὅπως ἔχει νῦν ἡ γενικὴ τοῦ τόπου οἰκονομία, ἡδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς τῶν ταμείων τῆς ἐπικρατείας πεντήκοντα καὶ πλέον ἑκατομμύρια δραχμῶν. Εἷς ὁρος εἶναι ἀπαραίτητος, — ὁ κατὰ σκοπὸν καθαρισμὸς τῶν φορολογικῶν διωρύγων. Πρέπει νὰ σπουδάσωσιν οἱ διαχειρισταὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας τὴν τέχνην τῶν γεωργῶν, οἵτινες, καθαρίζοντες τοὺς αὐλακας, αὐξάνουσι τὸ διοχετευόμενον ὕδωρ.

Ἐπὶ τοῦ ὄλου τὸ ἔργον εἶναι ἀντάξιον τῆς μεγαλειτέρας φιλοδοξίας. Πρόκειται περὶ οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως, ἥτις προώριστα, ἐγκαίρως ἐνεργουμένη, νὰ σώσῃ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἀπὸ συμφορῶν, τῶν ὁποίων τὰς διαστάσεις ἡ πολιτικὴ τῶν καιρῶν ἤρχισε νὰ διαβλέπῃ. Πολλὰ ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο ἐφόδια. Πρὸ πάντων εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ συμβαδίσωσιν ἀπὸ νέας τινας διευθύνσεως, κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν σκοπὸν, καὶ τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὰ διοικητικὰ τῆς ἐπικρατείας. Ἡ ἐντεῦθεν παραλυσία ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἔκπτωσιν. Τί περιμένετε ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ πνεύματος τῆς οἰκοδεσποίνης, ὅταν ἡ ἐνεργητικὴ ἱκανότης τοῦ οἰκοδεσπότου κρημνίσῃ τὴν οἰκοδομήν!

Μὴ νομίση δέ τις ἐκ τῶν προσημειωθέντων ἐνδεικτικῶν ὑπολογισμῶν τῆς δυνατῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, ὅτι ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἐπιβάρυνσις τῶν φόρων. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀρθῆς μᾶλλον τοποθετήσεως αὐτῶν. Δὲν εἶναι οἱ βαρεῖς φόροι οἱ πληροῦντες τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους, ἀλλ' οἱ ἀνάλογοι πρὸς τοὺς φορολογουμένους πόρους τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Οἱ συντρίβοντες τοὺς πολίτας φόροι ὑπενθυμίζουσι τὴν τέχνην τοῦ ἀγρίου, ὅστις συλλέγει τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου κόπτων αὐτὸ ἐκ τῆς ρίζης. Ἡ ἀληθὴς ἐν

τούτοις οἰκονομικῆ πολιτικῆ συνίσταται εἰς τὴν διὰ τῶν ἐλαφρῶν σχετικῶς φόρων ἱκανοποίησιν τῶν δημοσίων ἀναγκῶν. Εἰς αὐτὴν ἐφείλει ἡ Ἀγγλία τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν της. Πρὸς αὐτὴν ἡ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐφαρμογὴ ὀδηγεῖ πανταχόθεν τὴν νεωτέραν κοινωνίαν.

Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ἀπαιτεῖται καὶ σύμπτωσις χρόνων ἐπιτηδείων καὶ σύμπτωσις προσώπων ἱκανῶν, ὅπως εἰσαγάγῃ τὴν οἰκονομικὴν τῆς πολιτείας μηχανὴν ἐν τῷ προοδευτικῷ τῆς ἐπιστήμης σταδίῳ. Πλὴν ἀκούω φωνὰς τινας, — θεωρίαί, θεωρίαί, καὶ δὲν ἔχω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποδείξω ὅτι ἐποικοδόμησαντες ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς πρὸ τοῦ 1821 οἰκονομικῆς, κακῶς δὲ κατόπιν δανεισθέντες ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς, κατεσκευάσαμεν τὸν δημόσιον θησαυρὸν τῆς Ἑλλάδος, οἷος πράγματι εἶναι.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι ἡ διάδοσις τῶν γνώσεων εἶναι τὸ δραστήριότερον τοῦ πολιτισμοῦ μέσον, πᾶσα νέου τυπογραφείου συγκρότησις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς σημαντικώτατον ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέμα. Τοιοῦτοτρόπως δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐν Ἑλλάδι πνευματικὴν πρόοδον, μελετῶν τὴν προαγωγὴν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης. Ἀπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν τυπογραφείων τῆς τρίτης τοῦ παρόντος αἰῶνος δεκαετηρίδος, περιλαμβάνει ἤδη ἡ Ἑλλὰς πλεῖστα διὰ πάσης τελειότητος κατηρτισμένα. Παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρες πόλεις ἤκουον τὸν κρότον τοῦ τυπογραφικοῦ πιεστηρίου, χαράττοντος ἐπὶ τοῦ λευκοῦ χάρτου τὰ μελανὰ γράμματα αὐτοῦ. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἡ τυπογραφία ἐξεπλήρου τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἀπὸ 23 πόλεων, δι' 128 ἡμερῶν καὶ περιοδικῶν συγγραμ-

μάτων (Ἰδ. Ἐπετηρίδα τῶν Ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος 1877), μὴ ὑπολογιζομένων τῶν εἰς βιβλία κλπ. δημοσιεύσεων. Ἰδοῦ πῶς διανέμεται κατὰ πόλεις ἢ περιοδικῆ τῆς Ἑλλάδος δημοσιογραφία:

Ἀθῆναι	55	Αἴγιον	3	Χαλκίς	2
Ἐρμούπολις	10	Κεφαλληνία	3	Γύθειον	1
Πάτραι	9	Θῆβαι	3	Κυπαρισσία	1
Ζάκυνθος	7	Λαμία	3	Λευκάς	1
Καλάμαι	6	Κόρινθος	2	Μεσσήνη	1
Κέρκυρα	6	Μεσολόγγιον	2	Πύργος	1
Σπάρτη	4	Πειραιεύς	2	Λεβαδεία	1
Ναύπλιον	3	Τρίπολις	2		

Βεβαίως οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ δὲν ἀντέχουσιν εἰς ἀπόλυτον σύγκρισιν πρὸς τοὺς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν ἣ τὸ 1873 ἐξεδίδοντο 2074 ἡμερίδες, ἐξ ὧν 854 καθαρῶς πολιτικαὶ καὶ 210 ἡμερήσιοι. Ἐν μόνῳ τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα ἐδημοσιεύοντο 772 ἡμερίδες καὶ περιοδικά. Καὶ ὁμοίως ἐπὶ συγκρίσεως σχετικῆς πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Γαλλίᾳ πληθυσμούς (τῷ 1870 Ἑλλ. 1,457,894 καὶ τῷ 1872 Γαλλ. 36,102,921) ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἡμερίδων καὶ περιοδικῶν εἶναι, ἀναλόγως, κατὰ τὸ τρίτον καὶ πλεόν ἀνώτερος τοῦ Γαλλικοῦ.

Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἡμερίδων 8 ἐκδίδονται καθ' ἑκάστην, 71 ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, 4 ἐξάκις τῆς ἐβδομάδος, 1 πεντάκις, 3 τετράκις, 4 τρίς, 40 δὲς· αἱ λοιπαὶ ἀνήκουσι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, εἰς τὴν τάξιν τῶν περιοδικῶν. Ἡ πλειοψηφία λοιπὸν ἀνήκει εἰς τὰς ἐβδομαδιαίας δημοσιεύσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἡμερησίων ἡμερίδων 7 ἐκδίδονται ἐν Ἀθήναις, 1 ἐν Πειραιεῖ, καὶ οὐδεμία ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, δυνάμεθα ἐντεῦθεν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς σχετικῆς ταχύτητος τῆς πνευματικῆς κατὰ τόπους ζωῆς. Αἱ ἐπαρχίαι ἔχουσι τι ἀπανταχοῦ βραδύτερον.